

Robert Jolić

Povijest župe Plaški

1. Uvod

Crkvena i nacionalna povijest Plaščanske doline doista je specifična. Karakteristična je po gotovo petstoljetnom izostanku Hrvata katolika s toga područja. Nakon što su, naime, osmanske čete u svojim naletima tijekom 15. stoljeća — i pogotovo nakon opustošenja srednjovjekovnoga najutvrđenijega grada i središta čitavoga područja Modruša (1493.) te katastrofalnoga poraza hrvatske vojske na Krbavskom polju iste godine — prisilile domicilno hrvatsko pučanstvo na bijeg iz toga područja, sve do kraja 20. stoljeća u Plaščanskoj dolini živi tek neznatan broj katolika Hrvata. Najprije je kroz sljedećih više od stotinu godina čitavo to područje gotovo posvema pusto, bez stalnih stanovnika. Potom austrijski visoki časnici na područje Plaščanske doline naseljavaju vlaško pravoslavno pučanstvo, koje će se tijekom vremena, a pod utjecajem Srpske pravoslavne crkve, posrbiti. Budući da je u Plaškom bila iznimno velika koncentracija pravoslavnoga pučanstva, već od prve polovice 18. stoljeća tu je i sjedište jedne eparhije (biskupije) Srpske pravoslavne crkve.

Broj katolika je neznatan, a i oni koji su tu stanovali imali su nepravilno sa vlaško—srpskom većinom, osobito s hijerarhijom Gornjokarlovačke eparhije. O tom svjedoče sačuvani dokumenti. Broj katolika u župi Plaški (osnovanoj 1769. godine pod naslovom samostalne kapelanije) u 18. i 19. stoljeću kreće se između 100 i 150. Krajem 19. st. prelazi brojku od 200 (tako je 1894. tu živjelo 225 katolika), a onda se opet smanjuje: u vremenu nakon Drugoga svjetskog rata manje ih je od 20! Prema Šematizmu iz 1959. u župi Plaški živi svega 18 katolika. Stoga se čini pretjeranom brojka službenoga državnoga popisa pučanstva iz 1971. prema kojem u općini Plaški živi 166 Hrvata (u isto vrijeme na istom prostoru živi 4766 Srba; a ako se broje i sela Blata i Jesenica, danas u općini Saborsko, onda je tu živjelo 5957 Srba). Moguće da su u Plaškom živjeli neki radnici ili činovnici koji se nisu izjašnjavali kao

članovi Katoličke crkve, ali je svejedno teško povjerovati da je tu živio toliki broj Hrvata. U svakom slučaju, i oni katolici koji su živjeli u Plaškom u poratno su vrijeme skrivali i svoje hrvatstvo i svoju pripadnost Katoličkoj crkvi, pa su rijetko dolazili u crkvu čak i na sv. Anu, zaštitnicu župe, kad je bila godišnja misa u Plaškom. Situacija se posve mijenja tijekom Domovinskoga rata. Pred hrvatskom vojskom u oslobodilačkoj akciji »Oluja« (kolovoz 1995) pobjeglo je gotovo cjelokupno srpsko pučanstvo iz Plaščanske doline. Kratko nakon toga hrvatske vlasti u Plaški naseljavaju hrvatsko pučanstvo protjerano s njihovih ognjišta u Bosni i Hercegovini od strane srpske vojske, ponajviše iz banjolučkoga kraja. Naseljeno je oko 1500 Hrvata katolika. Tako je hrvatsko pučanstvo nakon nekoliko stoljeća ovdje postalo većinsko. U sljedećim godinama brojni su se Hrvati iselili iz Plaškoga tražeći bolje uvjete života, tako da je u župi Plaški 2004. živjelo oko 1000 Hrvata. Istodobno se određeni broj Srba vratio u svoje kuće, vjerojatno njih preko 1000. Na lokalnim izborima 2001. vlast je dobila srpska stranka, što bi moglo ukazivati na to da je u općini Plaški više Srba s pravom glasa negoli Hrvata. Ipak je u školi više hrvatske djece negoli srpske (oko 140:40), što bi pak ukazivalo na to da je u Plaškom puno veći broj mlađih hrvatskih nego srpskih obitelji. Tako možemo reći da je na neki način završen jedan dugi povijesni ciklus. Istodobno nije posvema jasno kako će teći novi povijesni ciklus, budući da pučanstvo danas u Plaškom nema neke ekonomske sigurnosti, pa nije jasno koliko će ovdje ljudi ostati živjeti — bilo Hrvata ili Srba.

Za malobrojne katolike brinu se najprije kapelani samostalne kapelanije, osnovane 1769., a potom župnici župe Plaški, koja je osnovana 1807. godine. Valja pretpostaviti da je u isto vrijeme (oko 1769.) bila sagrađena i katolička crkva u Plaškom. Bila je posvećena sv. Antunu Padovanskomu. Ipak je ta crkva uskoro postala pretijesna, makar je broj katolika bio iznimno malen. Stoga je 1836. sagrađena nova crkva, posvećena sv. Ani — koja u tu svrhu služi sve do danas. Kapelani i župnici od 1769. stanuju u Plaškom, a od početka 20. st. župu pastoriziraju župnici okolnih župa, uglavnom iz Cerovnika, ponekad iz Modruša ili Saborskoga. Kroz tih više od osamdeset godina (1911.–1995.) može se govoriti samo o formalnom postojanju katoličke župe Plaški; praktično je tu bilo iznimno malo katolika, koji nisu imali ni svoga vlastitoga župnika, pa o župi u pravom smislu te riječi ne može ni biti govora. Sačuvana je jedna bilježnica u koju je vlč. Dragutin Fifka 1930–ih upisivao župne obavijesti za župe Cerovnik (gdje je boravio) i Plaški (koju je služio iz Cerovnika)¹. Prema toj knjizi se može vidjeti da je župnik u Plaškom imao sv. misu svake druge nedjelje, što

1 »Knjiga nedjeljnih oglasa župe Cerovnik i Plaški (od 1. V. 1933. do 7. VIII. 1938)«. Vodio vlč. D. Fifka. Bilježnica se čuva u Arhivu župe Plaški. U Cerovniku je misa bila svake nedjelje, a svake druge nedjelje prva misa bila je u Cerovniku, a druga u Plaškom.

znači da katolici u Plaškom, makar bili malobrojni (tada ih je bilo stotinjak), nisu bili napušteni. Nakratko opet župa ima svoga samostalnoga župnika (1939.–44.). Tu su službu preuzeli franjevci trećoredci iz samostana u Ogulinu. Jedan od njih brinuo se za katolike u župi Plaški. Od 1944. pa do kraja 1995., dakle preko 50 godina, u Plaškom opet nema svećenika, nego se župa (uglavnom formalno) služi sa strane. Uskoro po dolasku izbjeglih Hrvata 1995. u Plaški za njima dolazi i svećenik iz banjolučkoga kraja koji s njima trajno boravi. Bio je to vlč. Anton Goričanec, član trapističkoga samostana »Marija Zvijezda« u Banjoj Luci. Od tada do danas katolički župnik stalno boravi u Plaškom.

O povijesti nekoć bogate i vjernicima pune župe, potom župe gotovo bez vjernika, te konačno župe s potpuno novim župljanima — Plaškom — bit će više riječi u tekstu koji slijedi.

2. Stara župa i naselje Plaški do turskih prodora u 15. stoljeću

2.1. Najstarija povijest

Plodna polja u Plaškom i okolici (ime Plaški dolazi od starohrv. riječi plase = plodne, široke njive), pitomi pašnjaci i nadasve bogati izvori pitke vode uvjetovali su da je ovaj kraj kroz povijest bio iznimno dobro naseljen. Upravo zbog toga su vlaško–pravoslavni naseljenici željeli naseliti Plaščansku dolinu i u vrijeme dok je područje bilo još uvijek iznimno nesigurno zbog blizine turske granice i povremenih pljačkaških prodora u hrvatska područja.

Na širem području u predrimskom razdoblju ovdje žive ratoborni Japodi, kao i na čitavom prostoru od Istre do rijeke Sane. Dugo su Japodi pružali žilav otpor Rimljanima, sve dok konačno nisu položili oružje nakon krvavih bitaka 35. godine pr. Kr. Od tada kroz sljedećih 400 godina ovdje su vladari Rimljani. Izgradili su mrežu putova od Jadrana preko unutrašnjosti. Svakako da je jedan od glavnih pravaca išao preko Modruša, kuda ide i suvremena prometnica, preko Male Kapele. Sigurno je da su neki stari putovi vodili i preko Plaščanske doline, ili preko Plaške Glave ili preko Janje Gore. Barbarske provale u 5. i 6. st. poremetile su relativno miran život ilirsko–romanskoga stanovništva. Konačno se ovdje trajno naseljavaju Hrvati početkom 7. st. S njima se stapaju romanizirani Japodi koji su preživjeli barbarske provale i opstali na području Plaškoga i širega područja. Hrvati su ovdje živjeli i obrađivali plodna polja te na pašnjacima čuvali brojna stada. Krajem 15. ili početkom 16. stoljeća sve

su to morali ostaviti i bježati pred osmanskim akindžijama². Niti promjena vladara krajem 11. st. nije kod mjesnoga pučanstva donijela prevelike promjene. Po svemu sudeći posljednji otpor hrvatskoga kralja Petra Snačića (Svačića) i njegovih ratnika ugarskim četama bio je na planini Gvozdu, danas zvanj Kapela (prozvanj tako po samostanu i crkvi sv. Nikole — Mikule iz 14. st.)³, u blizini Modruša, nedaleko Plaškoga. Posljednji kralj hrvatske krvi stradao je u tom sukobu, a vlast preuzimaju ugarski kraljevi. Upravo iz toga hrvatsko–ugarskoga razdoblja sačuvani su prvi pisani tragovi o Plaščanskoj dolini, točnije o župi Plaški.

2.2. Spomen »župe« Plaški u 12. stoljeću

Župa pod imenom Plaški svakako je postojala oko sredine 12. st. Spominje se naime 1163. godine kao jedna od šest župa (ostale su: Krbava, Bužani, Vinodol, Novigrad i Modruš) koje ugarsko–hrvatski kralj Stjepan III. daruje splitskomu nadbiskupu Petru⁴. Nije sigurno navode li se spomenute župe u civilno–pravnom, ili pak u crkvenom smislu. Moguće je, zbog ondašnjega feudalnoga ustroja Crkve, da se spominju i u jednom i u drugom smislu. Svakako, te su »župe« obuhvaćale puno širi prostor negoli današnje katoličke župe istoga imena⁵. Kako kralj Stjepan samo potvrđuje stariju odluku svoga oca, kralja Gejze II. (+ 1161.), jasno je da su sve te župe postojale i prije navedene godine. Splitskoj nadbiskupiji pripale su vjerojatno nakon 1154., kada je za mletačko područje Dalmacije osnovana Zadarska metropolija. Do tada su navedene župe, među njima i Plaški, pripadale jednoj od otočkih biskupija, Rapskoj ili Krčkoj⁶. Nema nikakvih sačuvanih isprava iz kojih bismo mogli vidjeti kada su župe točno nastale, jesu li imale svoje župnike, crkve i crkvene posjede.

-
- 2 G. VEZMAR, *Iz prošlosti kraja, u: Plaščanska dolina i okolica u NOR–u 1941–1945.*, Karlovac, 1976, str. 11–12.
 - 3 Više o samostanu M. IVANKOVIĆ, Pavlini u Krbavskoj biskupiji, u: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Rijeka–Zagreb, 1988, str. 96–100. Usp. i P. RUNJE, O samostanu sv. Nikole na Gvozdu, *ZOV* 17/1999, str. 42–45; Z. GALIĆ, Sveti Mikula na Gvozdu, *Glasnik srca Isusova i Marijina*, Zagreb, god. 95/ rujan 2004., str. 287.
 - 4 »(...) parochiam Corbaue, Buxani, Plasi et Vallis Vinarie, Modrusse et Novigrad« (T. SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. II, Zagreb, 1904., br. 93, str. 96).
 - 5 Te su župe obuhvaćale puno veća područja od današnjih katoličkih župa, pa ih nije dobro poistovjećivati s današnjim župama. Ipak je »činjenica da su na područjima tih župa nastali tzv. ruralni arhiprezbiterati, jedna u današnjem smislu riječi nadžupska organizacija. U tom smislu ih smijemo usporediti s današnjim dekanatima« (M. BOGOVIĆ, *Povijest biskupija Senjske i Modruške ili Krbavske*, u: *Senjsko–modruška ili Krbavska biskupija. Izvješća biskupa Svetoj Stolici (1602–1919)*, Zagreb, 2003, str. 29, bilj. 68).
 - 6 S. KOVAČIĆ, Splitska metropolija u dvanaestom stoljeću, u: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Rijeka–Zagreb, 1988., str. 20–21.

Na prvi je pogled jasno da su navedene župe bile odveć udaljene od sjedišta nadbiskupije u Splitu i da nikako nisu mogle trajno ostati u njezinu sastavu. I doista, samo dvadesetak godina nakon darovnice kralja Stjepana III. na pokrajinskom crkvenom koncilu održanom u Splitu 1185., došlo je do nove podjele područja nadbiskupije. Tako je za područje spomenutih župa utemeljena nova biskupija sa sjedištem u Krbavi, po kojoj je i prozvana Krbavskom biskupijom. Prvi biskup nove biskupije bio je mladi splitski kanonik Matej Maruta⁷, koji je i do tada najvjerojatnije bio namjesnik splitskoga nadbiskupa u Krbavi⁸. Na temelju različitih prijepisa događanja sa spomenutoga koncila nije moguće točno utvrditi koje su župe pripale Krbavskoj, a koje Senjskoj biskupiji⁹. Ipak nema nikakve dvojbe da je župa Plaški pripadala Krbavskoj (poslije Modruškoj) biskupiji kroz čitavo razdoblje postojanja te biskupije. Znakovito je da se župa Plas nakon god. 1185. više ne javlja u povijesnim dokumentima. To je navelo M. Bogovića na pomisao kako je ona poslije bila »priključena modruškoj župi, s kojom će bez prekida biti u sastavu krbavske ili modruške biskupije«¹⁰. Ipak je moguće da je Plaški kroz to vrijeme bio samostalna župa, samo se spomen na nju nije sačuvao u povijesnim dokumentima.

2.3. *Modruš i Frankopani*

Svakako, Plaški živi u sjeni nedalekoga Modruša, središta velike župe modruške, koje se razvilo na važnom prometnom pravcu od Jadrana prema unutrašnjosti, u podnožju planine Gvozda (danas Kapele). Razvoj Modruša, kao i povijest čitavoga područja, blisko je vezana s knezovima Frankopanima, koji su postali gospodari širokoga područja krajem 12. ili svakako u 13. stoljeću¹¹. Do 1193. plaščanska je županija (comitatus Plazy) bila posebna upravna oblast, a tada je postala dijelom Županije modruške te dospjela pod vlast plemenitaške obitelji Frankopana¹².

Golemo frankopansko vlastelinstvo podijelio je Nikola Frankopan 1449. na osam dijelova, sedmorici svojih sinova i jednom sinovcu. Modrušku župu tom je prigodom dobio njegov sin Stjepan II. Frankopan. Bio je vjeran saveznik ugarsko–hr-

7 S. KOVAČIĆ, Splitska metropolija u dvanaestom stoljeću, str. 24.

8 M. BOGOVIĆ, Pomicanje sjedišta Krbavske biskupije od Mateja Marute do Šimuna Kožičića Benje (Pregled povijesti Krbavske ili Modruške biskupije), u: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, str. 45.

9 M. BOGOVIĆ, Pomicanje sjedišta, str. 46–52.

10 M. BOGOVIĆ, Pomicanje sjedišta, str. 51.

11 M. KRUHEK, Plaški — stara hrvatska župa, naselje i utvrda obrane hrvatskog kraljevstva, *ZOV* 7/1996, str. 23.

12 G. VEZMAR, Iz prošlosti kraja, str. 18.

vatskoga kralja Matijaša Korvina, kao i njegov sin Bernardin Frankopan, graditelj Ogulina. Stoga je kralj Matijaš 1481. potvrdio knezu Stjepanu II. i njegovu sinu Bernardinu njihove posjede, među kojima i »utvrđeni grad Tržan i grad Modrušu, te kaštele Vitunj, Plaški i Ključ«¹³.

2.4. »Modruški urbar« iz 1486. godine

Rani turski upadi u hrvatske zemlje nisu imali osvajački, nego samo pljačkaški karakter. Stoga su se u tim područjima ljudi, unatoč silnoj opasnosti od novih upada i odvođenja u ropstvo, ipak teško odricali plodne zemlje i svoje domovine. O tom najbolje svjedoči sačuvani »Modruški urbar« iz godine 1486.¹⁴ Urbar su sastavili službenici Bernardina Frankopana Martin Oštiharić i Ivan Klinčić. Izvorno je sastavljen glagoljičkim pismom. Donosi popis posjeda B. Frankopana iz te godine. Vlastelinstvo modruškoga gospodara obuhvaćalo je 32 naselja s brojnim zemljišnim posjedima. Među tim naseljima su i mjesta u Plaščanskoj dolini (Plasi, Pliskovo, Jesenica, Goridnje polje, Zavrh, Lisac, Medveja i dr.), koja je čitava, uključujući i Saborsko, bila dio frankopanskoga vlastelinstva.¹⁵ Urbar svjedoči kako su još brojni žitelji ostali na posjedima, makar su bili ugroženi od turskih provala. Također je pak razvidno da su neka imanja bila napuštena, jer su oni koji su ih obrađivali bili pobjegli. Plaščanskom su dolinom upravljali plemići Zebići (po kojima se do danas zove jedan dio Plaškoga), frankopanski vjerni vazali, koji su tu i boravili¹⁶.

Urbar također spominje zemlje u vlasništvu župne crkve sv. Stjepana u Plaškom te pavlinskoga samostana sv. Nikole (»sv. Mikule pri Gvozdi«). To je prvi put da se u sačuvanim povijesnim spisima izrijeком spominje crkva u Plaškom¹⁷. Uz to se kaže da je tu boravilo više svećenika. To pak navodi na pomisao da je katolička župa Plaški postojala i prije, možda još od 12. stoljeća, kada se prvi put spominje »župa Plaški«. U poglavlju Urbara pod naslovom »To su kmeti sv. Mikule u Plasih i u Bužah« spominje se i crkva sv. Stjepana u Plaškom: »Zemlje pri svetom Stipani, ka je k to-

13 M. KRUEK, Plaški — stara hrvatska župa, str. 23; usp. G. VEZMAR, Iz prošlosti kraja, str. 14.

14 Urbar je objelodanio i komentarom popratio R. LOPAŠIĆ, Urbar modruški od god. 1468., Zagreb, 1894. (pre-tisak Ogulin, 1997).

15 R. LOPAŠIĆ, Urbar modruški, str. 21–47.

16 R. LOPAŠIĆ, Urbar modruški, str. 44, bilj. 85. U ispravama iz 1450. i 1481. spominju se najprije Filip i Franko Zebić, a onda Franko Zebić, sin pok. Stjepana. Franko je dobio od Bernardina Frankopana selišta koja su ležala između Medveje (danas Međedak) i potoka Dretulje te Brizge (posjeda samostana Sv. Mikule) i Dolinske vasi, a s treće strane do sela Labodići i brda Kuća. Nakon turske provale Zebići su preselili u Pokupje, na dobro u Gornjim Vrhovcima. Držali su i imanje Duga Resa na Mrežnici do 1769. (isto).

17 O crkvi Sv. Stjepana u Plaškom gl. ovdje, str. —

verni, dni 5, od ke je prvo plaćeno zlate tri, a litos je dano od nje 1.3. Jošće zemlje u Plasih svetoga Stipana, ku drže popi, dni 23; luke stoga dva; jošće toverna na Braševi, za no, ča se proda.«¹⁸ Osim ta 23 rala zemlje u Plaškom, crkvi su pripadala još 32 rala u Starom Selu, Međeđaku i Kuniću: »Jošće crikvene zemlje u Selšićih dan 32, sena stoga dva.«¹⁹ Čini se da su svećenici uglavnom bili iz samoga Plaškoga i okolice, o čemu svjedoči napomena uz ime jednoga kmeta iz Međeđaka: »Marko, popov brat, ima zemlje dni 28, luke stoga dva, služi četrtinu.«²⁰

U Plaškom i okolici najveća je imanja imao pavlinski samostan sv. Nikole na Gvozdu. Osnovao ga je knez Anž (Ivan) Frankopan, svakako prije 1364. godine²¹. Samostan je imao izvanredan strateški značaj jer se nalazio u blizini prijevoja na planini Gvozdu, danas po njem prozvana Kapelom, vjerojatno s modruške strane planine. Prema zapisu putopisca o. Philipa Riceputija iz 18. st. navodi se da je u 15. st. ponekad u samostanu živjelo i do 80 redovnika. Možda je ipak ta brojka pretjerana²². Sačuvana je potvrđnica kneza Stjepana II. Frankopana od 25. ožujka 1461. da je Stjepan I. darovao samostanu sv. Nikole na Gvozdu jedan dvor u Plasima i jedno selo u Vrhniki (Vrnjika) kod Plaškoga. U selu su tada bila dva kmeta²³. Osim zemlje u Plaškom i okolici, pavlini su — prema Urbaru modruškom — tu posjedovali i dvorove, mlinove i ribnjake te naravno brojne sjenokoše. Imali su i brojne vlastite kmetove; samo u Cerovniku i Plaškom imali su 15 kmetovskih imanja različite veličine i vrijednosti. Samostan je stradao također u vrijeme osmanskih prodora, a vjerojatno je bio opustošen 1493., kada je porušeno i modruško naselje te kada su hrvatske snage pretrpjele težak poraz na Krbavskom polju. Potpuno je prestao djelovati nakon 1520. godine²⁴.

2.5. *Frankopanski stari grad Plaški*

Stari Plaški nalazio se u na Plaškoj glavi iznad današnjega grada Plaškoga. Nije posvema jasno kad su knezovi Frankopani sagradili taj utvrđeni grad, ali to je zacijelo

18 R. LOPAŠIĆ, Urbar modruški, str. 46–47.

19 R. LOPAŠIĆ, Urbar modruški, str. 38.

20 R. LOPAŠIĆ, Urbar modruški, str. 39.

21 M. IVANKOVIĆ, Pavlini u Krbavskoj biskupiji, u: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Rijeka–Zagreb, 1988, str. 96.

22 Ivanković misli da je tu prije živjelo 30 redovnika, a ponekad se broj mogao popeti i na 50 (M. IVANKOVIĆ, Pavlini u Krbavskoj biskupiji, str. 97).

23 M. IVANKOVIĆ, Pavlini u Krbavskoj biskupiji, str. 96–97.

24 R. LOPAŠIĆ, Urbar modruški, str. 10, bilj. 2, str. 46, bilj. 87 i passim; G. VEZMAR, *Iz prošlosti kraja*, str. 19; Z. GALIĆ, *Sveti Mikula na Gvozdu*, str. 287.

moralo biti već sredinom ili u drugoj polovici 14. stoljeća. Ostaci staroga grada stoje još uvijek, ali već odavna napušteni i zapušteni, prepušteni samima sebi. Još uvijek se drži središnja kružna kula te dio obrambenih okolnih zidova²⁵. No kako sada stoje stvari, uskoro bi se i ta središnja kula mogla posve urušiti, jer u njoj raste korijenje koje sve više rastače zidove. Osobno sam nekoliko puta s prijateljima išao na stari grad te smo pokušali barem očistiti divlje raslinje koje je gotovo prekrilo položaj obrambenih zidina. Ipak je potreban puno veći i stručniji zahvat te osobito učvršćivanje i konzervacija preostalih zidina, kako bi se za budućnost sačuvao taj vrijedni spomenik hrvatske kulturne i povijesne baštine.

3. Promjene nastale zbog turskih prodora

3.1. *Plaški u vrijeme osmanskih provala*

»Padom bosanskog kraljevstva 1463. Turcima je bio otvoren put u hrvatske zemlje.«²⁶ Iako su se Turci u hrvatske zemlje zalijetali i u prijašnjim godinama, sada su postali stvarna opasnost za čitavo hrvatsko područje, pa i za čitavu katoličku Europu. Plaški se našao na samoj granici između osmanskoga i kršćanskoga svijeta, a preko 100 godina bio je gotovo nenastanjen. Ipak nikada nije potpao pod stvarnu osmansku vlast. Nije posvema jasno ni kada je bio napušten stari plaški utvrđeni grad. Poznate se osmanske akindžijske provala iz 1468. i 1469. godine, kada su preko Krbave i Like, vjerojatno preko Plaščanske doline, prodrli sve do Senja. Više tisuća ljudi odvedeno je u ropstvo, razrušena su brojna naselja, potjerano veliko blago — stoka i ostalo²⁷. Kruhek misli da je tada vrlo vjerojatno stradalo i naselje Plaški. »Možda je već tada i obrana starog frankopanskog grada na Plaškoj Glavi bila napuštena.«²⁸

Osobito je tragična bila bitka na Krbavskom polju 1493. godine. Tada je na povratku iz Kranjske (Celje, Ptuj) turski vojskovođa i namjesnik Bosne Jakub-paša poharao župu Modruš, pa tako zacijelo i Plaščansku dolinu. Dočekao ga je hrvatski ban Emerik Derenčin s hrvatskim četama. Ipak bitku je izgubio zbog svoje netaktičnosti, ne htijući slušati hrvatske vojne zapovjednike, koji su savjetovali da se Turke dočeka ne na otvorenom polju, nego u klancima prema Bosni. Poraz hrvatskih snaga bio je

25 M. KRUEK, Plaški — stara hrvatska župa, str. 29.

26 M. KRUEK, Utvrde Senjske kapetanije u XVI. stoljeću, *Senjski zbornik* XVII/1990., str. 93.

27 F. ŠIŠIĆ, *Povijest Hrvata*, Zagreb, 1975, str. 67–101.

28 M. KRUEK, Plaški — stara hrvatska župa, str. 23.

katastrofalan. Poginula je većina hrvatskoga plemstva, tisuće su ležale pobijene na Krbavskom polju²⁹.

Hrvatski seljaci bježe u sigurnije krajeve, osobito na imanja svojih gospodara Frankopana koja su se nalazila u Hrvatskom primorju, u sjevernim dijelovima Hrvatske te još dalje, u Kranjsku. To su bili »teški i tragični dani hrvatskog stanovništva, posebno seljaštva koje je često u paničnom bijegu ostavljalo svu svoju mukom stečenu imovinu«³⁰. Kad bi opasnost prošla, neki su se vraćali na stara staništa. Oni koji su se vraćali iz Kranjske (danas Slovenija) zvali su se Kranjcima. Iseljavanje je trajalo tijekom sto godina³¹.

Nakon što su Hrvati na saboru u Cetinu 1527. izabrali svojim kraljevima Habsburgovce, obrana domovine postaje učinkovitija, makar su i nakon toga bili izgubljeni neki dijelovi zemlje. Nestabilna obrambena crta u 16. st. išla je preko Otočca, Dabra, Ličke Jesenice (nedaleko Plaškoga), Slunja prema Karlovcu, pa onda prema istoku, južno od Petrinje. No utvrde u tim mjestima bile su u vrlo lošem stanju. Tako vojni zapovjednik Ivan Ungnad sredinom 16. st. traži da se uredi i bolje opskrbe kašteli u Jesenici³², Modrušu i Ogulinu jer su vrlo značajni za obranu cijeloga područja između Bihaća i kranjske granice. General Ivan Lenković u izvještaju iz 1563. među utvrdama navodi i Jesenicu: »Utvrda koja je u kraljevskoj vlasti. U njoj je posada od 40 kraljevih vojnika. Posadu utvrde trebalo bi pojačati s još najmanje 40 vojnika«. Kao i brojne druge utvrde i kašteli bila je od male koristi, s premalim brojem vojnika i sa slabim naoružanjem³³. Stari grad Plaški bio je napušten vjerojatno već 1493. Sigurno je da tu sredinom 16. st. nije bilo stalne posade. U jednoj ispravi iz 1558. stoji da je grad Plaški potpuno opustio (»castrum Plaaz est totale desertum«)³⁴. God. 1577. i Plaški i Jesenica su utvrde koje su pripale novoosnovanoj Ogulinskoj kapetaniji³⁵. Hasan-paša Predojević osvaja Bihać 1592. i neke okolne utvrde te s granične

29 Opširnije o Krbavskoj bitci gl. u M. KRUHEK, Sraz Kršćanstva i Islama na Krbavskom polju 9. rujna 1493. godine, *RTČ*, Rijeka, 2/1993, str. 241–268; M. RADEKA, Gornja krajina ili Karlovačko vladičanstvo, Zagreb, 1975, str. 13–15.

30 G. VEZMAR, *Iz prošlosti kraja*, str. 24.

31 Opširnije kod M. RADEKA, *Gornja krajina*, str. 33–34.

32 Utvrda u Jesenici pripada fortifikacijskom obliku građevina kakve su građene na prostoru vojne granice u prvoj polovici 16. st. Pripada tipu talijanskoga kaštela pravocrtanoga tlocrta s polukulama na uglovima (I. TIRONI, *Gradina u Ličkoj Jesenici*, *ZOV* 28/2003, str. 33–34).

33 M. KRUHEK, *Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*, Zagreb, 1995, str. 174–175, 192, 206.

34 G. VEZMAR, *Iz prošlosti kraja*, str. 24.

35 M. KRUHEK, *Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*, str. 260.

karte nestaje dotadašnja Bihaćka kapetanija. Pa ipak, sljedeće godine kršćanska vojska dobija rat za utvrde sisačkoga Pokuplja: turska je vojska odbijena nazad³⁶. Otada će početi lagano, ali sigurno opadanje osmanske moći. Granica se u sljedećim godinama počinje stabilizirati, a austrijski časnici počinju prevoditi vlaško pučanstvo na pusta područja u blizini granice, kako bi napučili zemlju i kako bi imali više oružju vičnih ljudi na granici.

3.2. *Doseljavanje vlaško–pravoslavnoga pučanstva u Plašćansku dolinu*

Gospodari Plaškoga postali su tijekom 16. stoljeća velikaši iz obitelji Zrinski. Oni su rodbinskim vezama bili povezani s Frankopanima koji im prodaju svoje posjede, jer ih vjerojatno sami više nisu mogli čuvati. Sačuvano je nekoliko takvih kupoprodajnih ugovora iz 16. stoljeća, dok je Plaški još bio pust, bez stalnih žitelja. Tako Stjepan Frankopan prodaje Plas Nikoli Zrinskomu (1544.), a knez Gašpar Frankopan Tržački Jurju Zrinskomu i Katarini Frankopan nekoliko svojih imanja, među kojima i ono što je držao u Plaškom (1580.). Plas, Novigrad, Ogulin i Bakar postaju vlasništvo triju sestara Jurja Nikole Zrinskoga (1570.).³⁷ Pa ipak, niti Zrinski nisu lako uspijevali očuvati svoja imanja. Bili su u neprestanom sukobu s austrijskim vojnim zapovjednicima, koji počev od početka 17. st. u Plaški i oklicu naseljavaju vlaško pravoslavno pučanstvo i daju im posebne privilegije, pa tako i u odnosu na feudalne gospodare³⁸.

Upravo će to naseljavanje vlaško–pravoslavnoga pučanstva u svrhu čuvanja granica od turskih upada trajno destabilizirati ne samo vlast hrvatskih velikaša nad njihovim imanjima, nego štoviše samu hrvatsku državnost — sve do najnovijega vremena. Preseljavanje vlaščkoga pučanstva iz turskih područja u ona granična pod kakvom–takvom kontrolom habsburških careva najuže je vezano uz osnutak sustava obrane u području prozvanom Vojna krajina. Taj prostor je izdvojen ispod vlasti Hrvatskoga sabora i izravno podvrgnut upravi austrijskih vojnih zapovjednika. Vlaško pučanstvo preseljava na kršćanska područja zbog sve težega položaja u područjima pod turskom vlašću, pogotovo zbog samovolje i nasilja koje nad njima provode pojedini begovi. Krajiški austrijski časnici organiziraju odlaske u tursku pozadinu te prevođenje vlaščkoga pučanstva preko granice, nudeći im razna obećanja, pogotovo

36 M. KRUIHEK, Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća, str. 330.

37 J. BARBARIĆ, Građa za povijest Krbavske biskupije u Arhivu Hrvatske, u: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Rijeka–Zagreb, 1988, str. 251–254.

38 M. KRUIHEK, Plaški — stara hrvatska župa, str. 25–26.

vezana za zemlju³⁹. Oni tako izbjegavaju davati doprinose gospodarima zemlje, hrvatskim plemićima, u čemu ih štite austrijski časnici. Zbog toga dolazi i do sukoba kako s plemstvom, tako s domaćim hrvatskim pučanstvom, bilo preostalim na tim i susjednim prostorima, bilo nanovo naseljenim. Vlasi se teško odvikavaju svojih pljačkaških navika kakve su stekli dok su bili turski podanici te se uzdržavali uskačući u hrvatske zemlje i pred sobom sve robeći i ubijajući⁴⁰.

Prva seoba vlaško–pravoslavna pučanstva u Plaščansku dolinu bila je 1609. godine: tada su doselile 33 obitelji iz Ličkoga Ribnika. Potom su slijedili brojni drugi tijekom 17. stoljeća⁴¹ te naselili sva sela između Josipdola i Saborskoga te tu ostali živjeti u velikoj većini sve do Domovinskoga rata. Tako je senjsko–modruški biskup Martin Brajković u svom izvješću Svetoj Stolici iz 1700. godine mogao napisati kako su »shizmatici« naselili brojna područja na prostoru njegovih biskupija, posebno naglašavajući da su zaposjeli čitavo područje »razrušene tvrđave Plaški«⁴². U Plaškom je 1700. bilo već 110 njihovih kuća, a u mjestu je boravio pravoslavni paroh⁴³. Uskoro će zbog tolikoga broja pravoslavnih, kao i nekih drugih razloga, upravo u Plaški biti preneseno sjedište pravoslavne eparhije (biskupije), koje se do tada nalazilo u Gomirju.

Posrbljeni plaščanski Vlasi, kao i tu doseljeni Srbi–Rašani, vremenom su postali »sinonim za srpstvo i oslonac velikosrpske ideologije u ogulinskom kraju. To se pokazalo i u domovinskom ratu, kad su se srpski pobunjenici utvrdili upravo u Plaškom i odatle razarali okolna hrvatska mjesta«⁴⁴. Iz razdoblja pred Drugi svjetski rat, zabilježio je fra Šime Vladović, upravitelj župe Plaški, a prenio vlč. Mate Pavlič, da su u tim nacionalističkim stremljenjima glavnu ulogu igrali upravo srpsko–pravoslavni svećenici: »Pravoslavno svećenstvo u Plaškom nije ništa radilo u vjerskom pogledu osim mladog vjeroučitelja u školi. Oni su vodili politička i nacionalna društva, a za

39 G. VEZMAR, *Iz prošlosti kraja*, str. 25.

40 Tako Vuk Frankopan (1622.) piše Ratnom vijeću u Graz o navikama doseljenih Vlaha: »Ima već 22 godine od kada su Vlasi stupili na naše zemlje koje nikad nisu bile puste. Krajini je poznato da smo mi na ovim zemljama već imali od Žumberačkih uskoka godišnjeg prihoda 300 ovaca i ovnova. A te su uskoke novi doseljenici protjerali s tih naših zemalja. Ujedno su oni i naše bijedne kmetove pritijesnili i krađom i razbojstvima toliko pritisli da su mnogi morali s ognjišta svojih pobjeći. Mi smo time dosad imali utvrđene štete od 20.000 fl.« (navod prema M. RADEKA, *Karlovačko vladičanstvo*, str. 57). O tim neukrotivim pljačkaškim navikama doseljenih Vlaha postoji mnoštvo sačuvanih dokumenata.

41 O tim seobama opširnije kod M. RADEKA, *Gornja krajina*, str. 34–36, 42–115 (o Plaškom i Jesenici str. 70–73); G. VEZMAR, *Iz prošlosti kraja*, str. 27–34.

42 »(...) totumque territorium destructae arcis Plasko inundaret« (M. BOGOVIĆ, *prir.*, *Senjsko–modruška ili Krbavska biskupija. Izvješća biskupâ Svetoj Stolici (1602–1919)*, Zagreb, 2003., str. 420).

43 J. BURIC, *Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću*, Gospić–Senj, 2002, str. 119.

44 M. P. CEROVNIČKI, *Povijesna baština za budućnost*, *ZOV* 8/1996, str. 18.

vjeru nisu marili. Vladika Sava Trlaić jedini je bio čovjek molitve i bavio se knjigom.«⁴⁵ Povijesni je apsurd da je upravo vladika Sava (1884.–1941.) stradao 1941. godine od ustaša. Vjerojatno je život završio u logoru smrti na otoku Pagu⁴⁶.

3.3. *Plaški — sjedište pravoslavne eparhije*

Pravoslavna parohija (župa) u Plaškom osnovana je svakako prije 1700. godine, kako proizlazi iz sačuvanoga spisa biskupa Brajkovića. Karlovačka eparhija osnovana je 1713. Zametke Karlovačke eparhije međutim J. Burić vidi već u 1695. godini kada je patrijarh srpski Arsenije Črnojević postavio, a car Leopold odobrio, karlovačkoga i zrinskopoljskoga vladiku Stjepana Metohijca. Metohijac je stanovao u Kostajnici, ali je u međuvremenu popravio zrinsku kulu u Plaškom i uredio je za vladičin stan⁴⁷. Vladika Danilo Ljubotina (od 1713.) stanuje u manastiru u Gomirju. U novu rezidenciju u Plaški premjestio se 1721. Od 1721. sve do Drugoga svjetskoga rata — s prekidom od 1830. do 1858., kada je vladika stolovao u Karlovcu⁴⁸ — dakle kroz više od 200 godina, sjedište pravoslavne eparhije bilo je u Plaškom. Katedralnu crkvu započeo je graditi vladika Danilo Jakšić 1755. Gradnja katedrale Vavedenja presvete Bogorodice trajala je, s prekidom, osam godina (1756.–63.). Gradnja vladicina dvora započela je 20 godina kasnije. Izgradnju je započeo vladika Jovanović 1784.⁴⁹

Nakon smrti karlovačkoga vladike Jakšića (1739.), vladikom je imenovan Teofil Pašić. On je po želji Ratnoga vijeća u Grazu bio spreman provesti uniju pravoslavnih kršćana s Katoličkom crkvom. Stoga je 1740. bio za biskupa posvećen u Rimu, a biskup senjsko—modruški Benzoni odmah ga je potom imenovao svojim generalnim vikarom za vjernike istočnoga obreda u Senjskoj i Modruškoj biskupiji. U Plaškom je bez smetnji preuzeo vlast u svom vladičanstvu. No taj je pokušaj unije — zbog otpora pojedinih manastira, osobito gomirskog, te zbog pobune nekih pravoslavnih svećenika, knezova i časnika — propao. Potom je vladikom (1742.) bio imenovan Pavle Nenadović⁵⁰.

45 M. P. CEROVNIČKI, Povijesna baština za budućnost, *ZOV* 8/1996, str. 21.

46 M. RADEKA, Karlovačko vladičanstvo, str. 216.

47 J. BURIĆ, Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću, str. 176.

48 M. RADEKA, Gornja krajina, str. 143–145; J. BURIĆ, Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću, str. 176, bilj. 39.

49 M. RADEKA, Gornja krajina, str. 163.

50 J. BURIĆ, Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću, str. 186–187. Usp. i M. SLADOVIĆ, Povesti biskupijah Senjske i Modruške ili Krbavske, Trst, 1856. (pretisak Gospić, 2003), str. 310, 433–435 (biskup Benzoni imenuje T. Pašića svojim gen. vikarom).

Biskup Juraj Posilović piše 1885. da »shizmatici« (pravoslavni Srbi) imaju na području njegovih biskupija 74 parohije s oko 135.000 pravoslavnih žitelja. Njihov episkop, koji se zove karlovački (episcopus Corolostadiensis) Teofan Živković stanuje u Plaškom. U isto vrijeme na području biskupija stanovalo je 235.000 katolika⁵¹.

4. Samostalna kapelanija i župa Plaški

4.1. Kapelanija

Biskup Benzoni piše 1735. da su i sela Jesenica i Blato, na putu između Saborskoga i Plaškoga, smještene na ugodnom mjestu, s obilnom vodom i dobrim šumama, naselili pravoslavci. Među njima je bila šaka katolika, koji su međutim revno pohađali sv. misu, zacijelo u Saborskom. Biskup piše da bi se ovdje — kad bi namjesto pravoslavnih živjeli katolici — moglo osnovati šest odličnih župa⁵².

U početku je zbog neznatnoga broja katolika brigu o njima vodio župnik iz Saborskoga ili nekoga okolnoga mjesta. Samostalna kapelanija osnovana je 1769. godine i posvećena sv. Antunu Padovanskomu⁵³. Od tada su se vodile i župne matice. Teško je povjerovati da je ta kapelanija osnovana samo zbog domicilnih katolika, kojih je uvijek bio neznatan broj. Vjerojatnije je da je osnovni razlog bio taj što je sjedište jedne vojne regimente bilo u Plaškom. U toj vojnoj postrojbi bio je određeni broj katolika stranaca, uglavnom Austrijanaca i Mađara, vojnih časnika, pa valja pretpostaviti da su upravo oni od biskupa tražili nazočnost katoličkoga svećenika u Plaškom. Na temelju matice, počev od 1769., dalo bi se najbolje iščitati stvarno stanje katolika na području plaščanske župe. Nažalost, te su matice nestale. Ipak je vrijedno barem to da je sačuvana Matica umrlih župe Plaški počev od 1816. pa do 1910.⁵⁴ U njoj možemo iščitati službe i imena tih stranaca, jer župnik redovito bilježi uz imena nekoga pokojnika iz takvih obitelji i službu koju je obavljao stranac na službi u Plaškom. I iz nekih drugih sačuvanih dokumenata također možemo saznati imena časnika ili civilnih činovnika austrougarske vlasti na službi u Plaškom.

51 M. BOGOVIĆ (prij.), *Senjsko–modruška ili Krbavska biskupija*, str. 293.

52 J. BURIĆ, *Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću*, str. 119. Usp. i M. SLADOVIĆ, *Povjesti biskupijah*, str. 334.

53 Još u šematizmu biskupije iz 1828. stoji kako je crkva i župa posvećena sv. Antunu: »Ecclesia S. Antonii Patav.« (str. 64). Međutim u šematizmu iz 1837. piše: »Ecclesia S. Annae« (str. 73). Tako i u svim šematizmima nakon toga.

54 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910. čuva se u Državnom arhivu u Karlovcu.

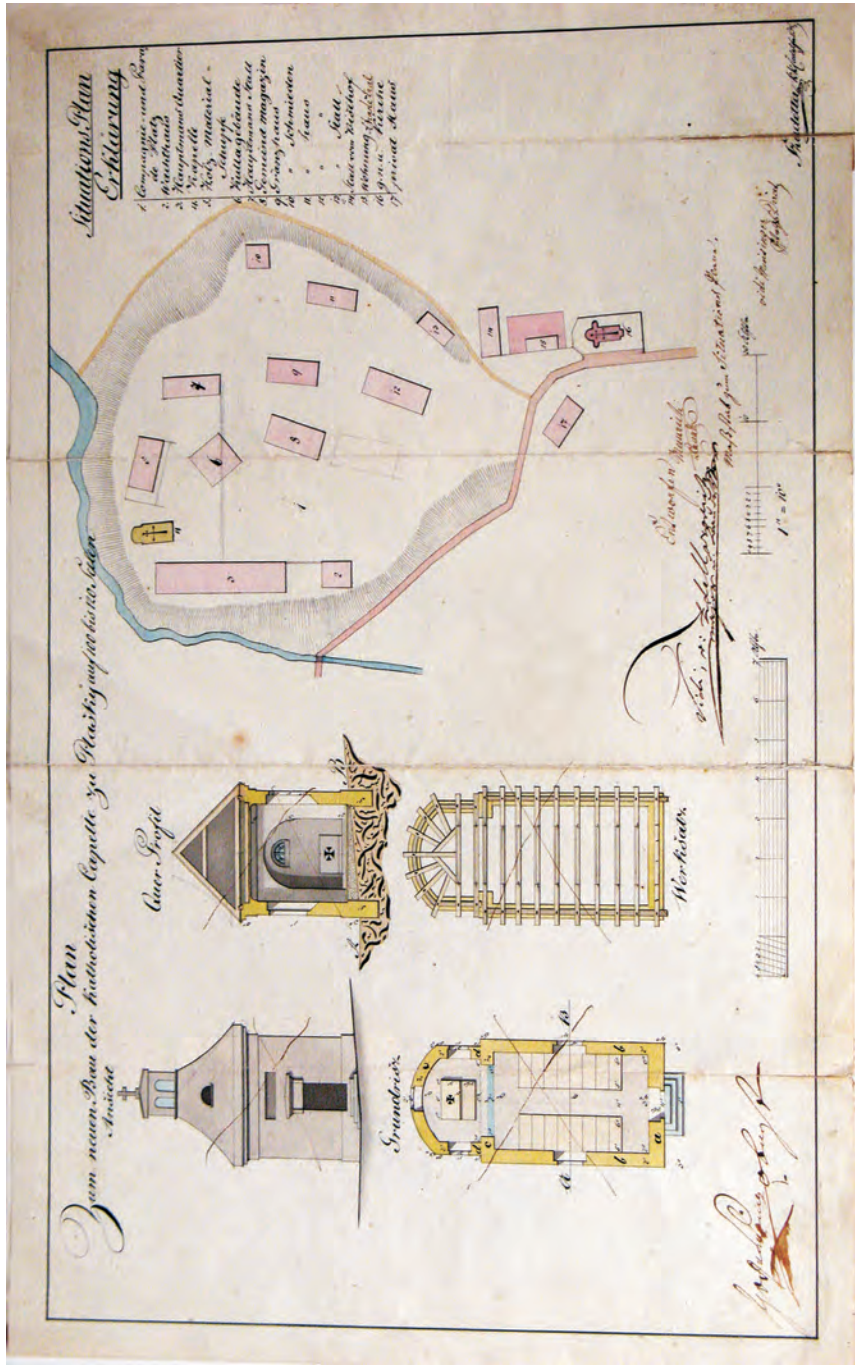
4.2. *Župa*

U međuvremenu je samostalna kapelanija Plaški uzdignuta na čast župe. Bilo je to 1807. godine. Tada je odlukom Kraljevskoga ugarskoga namjesničkoga vijeća, a na prijedlog biskupa Ježića, u Senjsko–modruškoj ili Krbavskoj biskupiji bilo osnovano čak 49 župa⁵⁵. Po svemu sudeći, kapelanija (od 1769.) i potom župa (od 1807.) imala je svoje vlastite kapelane, upravitelje i župnike sve do početka 20. st. Oni su trajno boravili u Plaškom. Očigledno se nisu uvijek gledale stvarne potrebe određene župe, to jest nije toliko bio bitan broj župljana, nego je najvažnije bilo da svakom bolesniku svećenik na vrijeme može doći u slučaju smrtne bolesti. Upravo je udaljenost Plaškoga od drugih župnih sjedišta bio presudan razlog da — iako s malobrojnim vjernicima — 1807. bude uzdignuta na župu. Da se — kao danas — gledalo na broj župljana koji su bili povjereni pastoralnoj skrbi jednoga svećenika, onda u Plaškom zacijelo župnik nikada ne bi boravio, jer tu jednostavno nikada nije bilo dovoljno katolika da bi jedan svećenik tu trajno boravio i da bi tu bila uspostavljena samostalna župa. Nakon god. 1911. — a upravo zbog premalenoga broja katolika u Plaškom — župni upravitelji upravljaju župom iz jedne od susjednih župa, uglavnom iz Cerovnika (prvi je bio Dragutin Dičić). Tako je župnik Cerovnika ujedno bio i župni upravitelj župe Plaški. Tek pred Drugi svjetski rat biskup nastoji opet osigurati stalnoga župnika župi Plaški te u tu svrhu moli franjevece trećoredce iz Ogulina da preuzmu župu. Oni su doista župu i preuzeli krajem 1939. godine, ali je njihov boravak uskoro prekinut zbog ratnih djelovanja: u župi su ostali do 1943. ili najkasnije 1944., a onda su se povukli u Ogulin. Od tada pa sve do 1995. u župi opet nije bilo stalnoga katoličkog svećenika, nego je o župi brinuo župnik iz Cerovnika ili Modruša. A i ta je briga bila zapravo formalno–pravna, a ne i stvarna, jer tu jednostavno katolika gotovo da uopće više nije ni bilo.

4.3. *Župne crkve sv. Stjepana, sv. Antuna i sv. Ane*

Župa (i župna crkva) promijenile su kroz povijest tri zaštitnika. Do osmanskih osvajanja bila je posvećena sv. Stjepanu, nakon ponovne uspostave u drugoj polovici 18. st. sv. Antunu, a nakon izgradnje crkve sv. Ane (1835.) dobila je i trećega zaštitnika. Župa se, naravno, uvijek nazivala onako kako se zvala i crkva. Teško je danas sa sigurnošću reći gdje su se nalazile prve dvije crkve, jer o tom imamo premalo sačuvanih povijesnih podataka. Ipak, prema Lopašićevu opisu stanja mogli

55 M. BOGOVIĆ (prir.), Senjsko–modruška ili Krbavska biskupija, str. 42–43.

Nacrt katoličke kapele i graničarskog kompleksa u Plaškom (HR-DAKA-139 Zbirka građevinskih nacrti kotara)

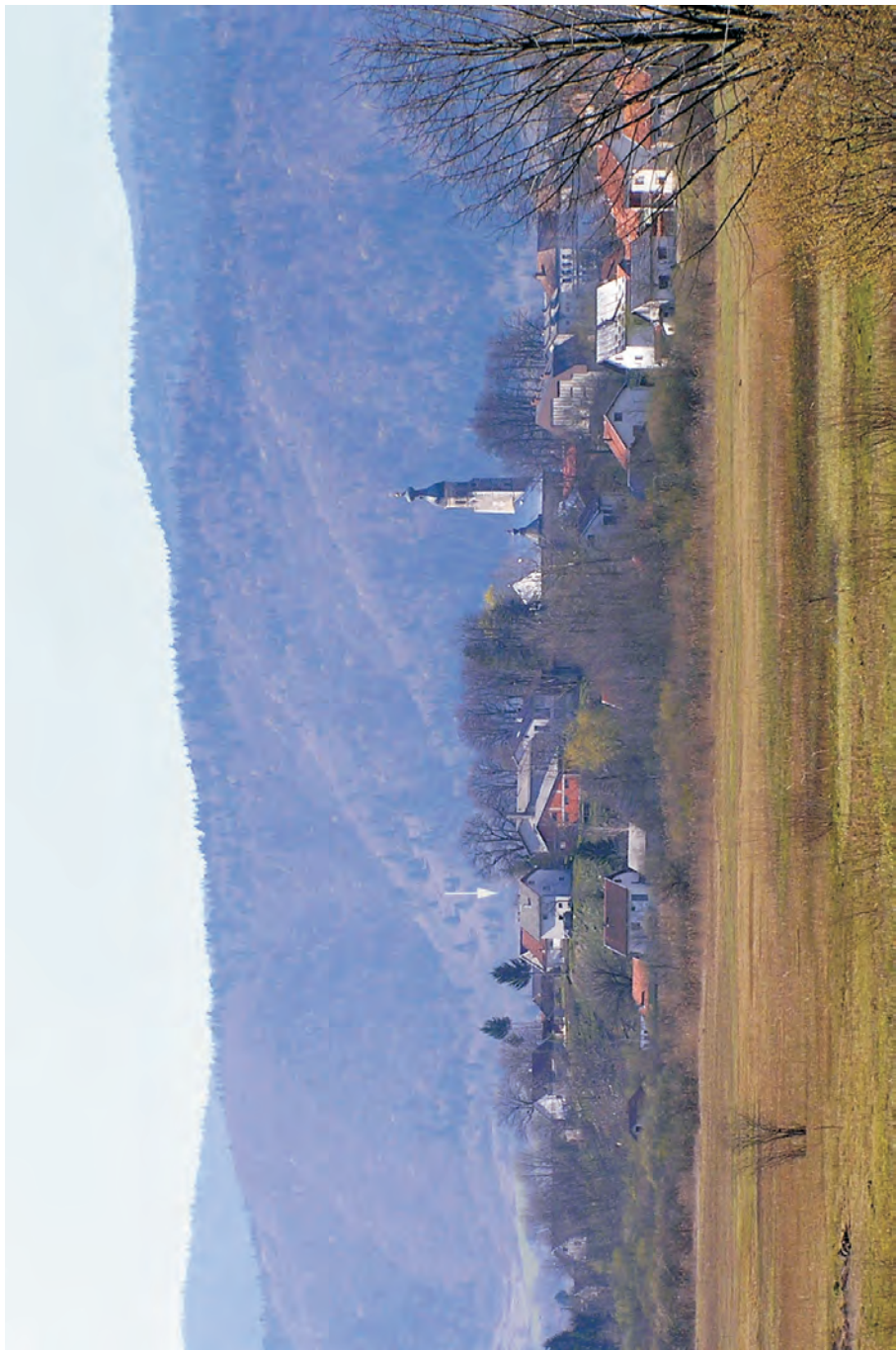

<p>l i</p> <p>De ludo</p> <p>10.</p> <th data-bbox="296 202 409 502"> <p>Horbus vel mors morbis</p> <p>Provisus uct improvisus</p> <th data-bbox="409 202 535 502"> <p>Annus men- sio et dies sepulture et locus</p> <th data-bbox="535 202 850 502"> <p>Nomen cogno- men et conditi- o</p> <p>Josephus Pavichich Admitter</p> <th data-bbox="850 202 1136 502"> <p>59</p> <p>Observatio</p> <p>Nomen matris N° 391. alq. Publice potestati N° 2143. atto 2. decembris 1879.</p> </th></th></th></th>	<p>Horbus vel mors morbis</p> <p>Provisus uct improvisus</p> <th data-bbox="409 202 535 502"> <p>Annus men- sio et dies sepulture et locus</p> <th data-bbox="535 202 850 502"> <p>Nomen cogno- men et conditi- o</p> <p>Josephus Pavichich Admitter</p> <th data-bbox="850 202 1136 502"> <p>59</p> <p>Observatio</p> <p>Nomen matris N° 391. alq. Publice potestati N° 2143. atto 2. decembris 1879.</p> </th></th></th>	<p>Annus men- sio et dies sepulture et locus</p> <th data-bbox="535 202 850 502"> <p>Nomen cogno- men et conditi- o</p> <p>Josephus Pavichich Admitter</p> <th data-bbox="850 202 1136 502"> <p>59</p> <p>Observatio</p> <p>Nomen matris N° 391. alq. Publice potestati N° 2143. atto 2. decembris 1879.</p> </th></th>	<p>Nomen cogno- men et conditi- o</p> <p>Josephus Pavichich Admitter</p> <th data-bbox="850 202 1136 502"> <p>59</p> <p>Observatio</p> <p>Nomen matris N° 391. alq. Publice potestati N° 2143. atto 2. decembris 1879.</p> </th>	<p>59</p> <p>Observatio</p> <p>Nomen matris N° 391. alq. Publice potestati N° 2143. atto 2. decembris 1879.</p>
<p>Domini a</p> <p>2/12.</p>	<p>Christi natalitate 1880</p> <p>debilis</p>	<p>in coemeterio parochiali die 10. ejusdem suo pultus est</p>	<p>Josephus Pavichich Admitter</p>	
<p>65</p>	<p>marasmus oculor</p> <p>provisus</p>	<p>in coemeterio parochiali die 26. ejusdem sepultus est</p>	<p>Josephus Pavichich Parochus</p>	
<p>69</p>	<p>marasmus oculor</p> <p>provisus</p>	<p>in coemeterio parochiali die 4. ejusdem sepultus est</p>	<p>Josephus Pavichich parochus</p>	
<p>mirata</p>	<p>die 30° Lipnjac 1881.</p> <p></p> <p>Juraj Pavichich Cistuj gospodaru</p>			
<p>Domini a</p> <p>75</p>	<p>Christi natalitate 1881</p> <p>debilis</p>	<p>in coemeterio parochiali die 22 ejusdem suo pultus est</p>	<p>Josephus Pavichich parochus</p>	<p>AD</p>

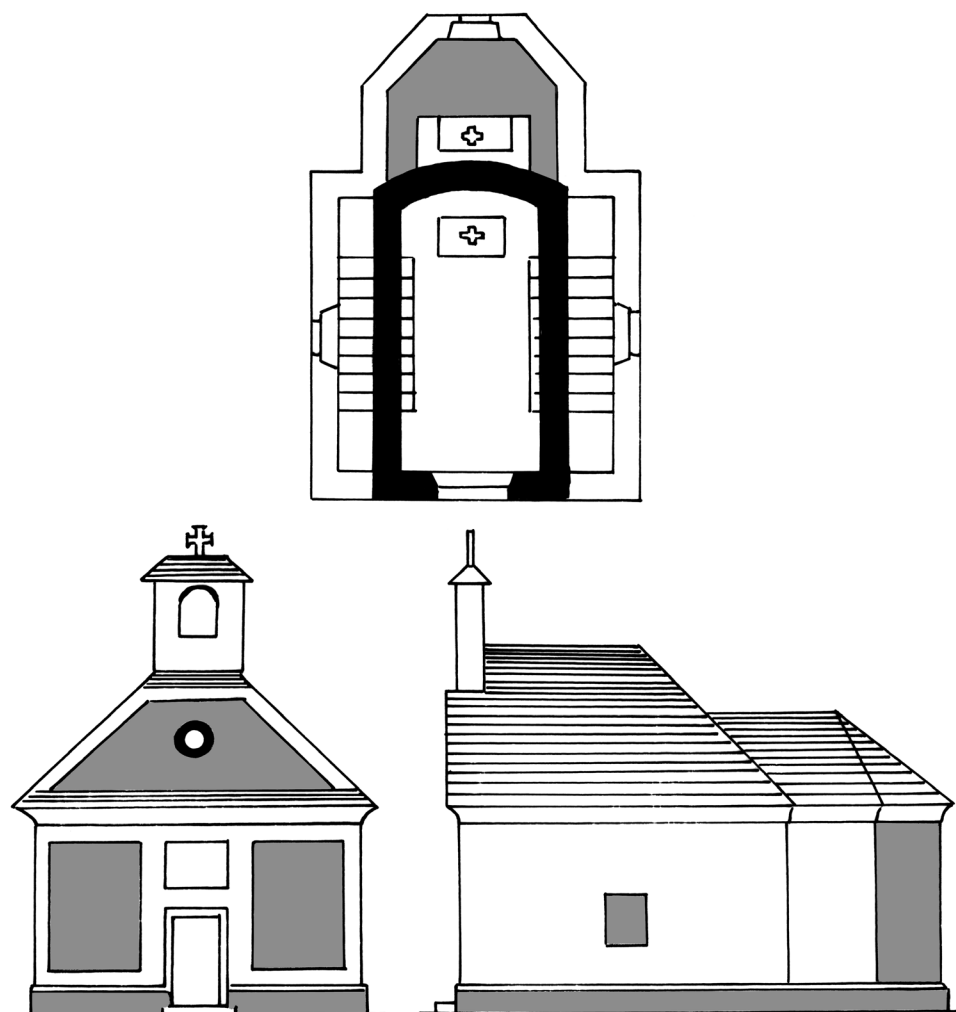
Stranica matične knjige umrlih župe Plaški 1816–1910. godine.
(HR-DAKA-607 Zbirka matičnih knjiga)

Crkvice svete Ane u Plaškom (Foto Z. Trdić)

Panorama Plaškog. (Strelica pokazuje mjesto gdje je bila katolička kapela u okviru graničarskog kompleksa)

Skica crkvice sv. Antona prema originalnom nacrtu (Hrvatski državni arhiv u Zagrebu)

bismo zaključiti da se i jedna druga crkva zapravo nalazila na istom mjestu gdje je 1664. Petar Zrinski sagradio utvrdu za obranu od mogućih turskih upada, otprilike iznad mjesta gdje se danas nalazi Dom kulture u Plaškom, na brežuljku u blizini mjesta gdje se spajaju plašćanske rječice Dretulja i Vrnjika. Evo što je, naime, o drevnoj crkvi sv. Stjepana zapisao krajem 19. st. Radoslav Lopašić: »U Plaškom znade se i danas, gdje je bila stara katolička crkva i samostanski dvor. Tragovi crkve

nalaze se u dvorištu pred bivšom kumpanijskom pisarnom, koja je valjda i sama služila za manastir, jer se i danas znadu ćelije po zgradi.«⁵⁶ A na temelju izvještaja ing. Martina Stiera, koji se čuva u Austrijskoj nacionalnoj knjižnici u Beču (A. CLIX, A. 8608) Lopašić zaključuje o spomenutoj crkvi: »Sv. Stjepan je, po svojoj prilici stara župna crkva u Plaškom, a kod nje bješe taverna, koja je imala također vlastitih zemljišta. Zvonik te crkve stajao je još g. 1658., te je kasnije pretvoren u kulu za obranu.«⁵⁷ Ako je dakle zvonik crkve sv. Stjepana pretvoren u obrambenu kulu, znači da se i crkva sa zvonikom nalazila na istom mjestu. Danas nema uočljivih tragova crkve niti zvonika, pa je teško prosuditi ispravnost Lopašićeva zaključka. Začuduje njegovo spominjanje »samostanskog dvora« i pogotovo »ćelija po zgradi« jer je poznato da u Plaškom nikada nije bilo nikakva samostana, nego da su imanja spomenuta u Urbaru pripadala samostanu sv. Nikole na Gvozdu.

Samostalna kapelanija u Plaškom osnovana je 1769. godine. Bila je posvećena sv. Antunu Padovanskomu. Valja pretpostaviti da je i prva katolička crkva ili točnije kapela u Plaškom bila sagrađena upravo te godine. Nije posvema jasno na kojem se točno mjestu nalazila. Možemo dapače pretpostaviti da je bila sagrađena, ili pak samo obnovljena, na istom mjestu gdje se nekoć nalazila crkva sv. Stjepana, dakle unutar tvrđave Petra Zrinskoga⁵⁸. Svakako je kao župna crkva služila sve do otprilike 1835. godine, kada je sagrađena nova crkva koja je bila posvećena sv. Ani, majci Blažene Djevice Marije. U Državnom arhivu u Karlovcu čuva se kopija nacrt crkve sv. Antuna iz 1830–ih godina⁵⁹. Nacrti su rađeni u svrhu obnove spomenute crkvice. Bila je veoma malena. Na pročelju nije imala zvonika, nego se zvono nalazilo na postolju uzdignutom na vrhu pročelja krova crkve. Crkvice je g. 1836. bila »neprikladna i tijesna« za službu Božju, kako svjedoči Pavao Pobor, župnik ogulinski i arhida-kon, u svom pismu u kojem traži da bi se blagoslovlila novoizgrađena crkva sv.

56 R. LOPAŠIĆ, *Urbaria lingua croatica conscripta* — Hrvatski urbari, sv. I, Zagreb, 1894., str. 48, bilj. 1.

57 R. LOPAŠIĆ, *Hrvatski urbari*, sv. I, str. 49, bilj. 2.

58 Ne čini mi se vjerojatnom pretpostavka da su možda pravoslavna crkva i/li vladičanski dvori sagrađeni na ruševinama crkve sv. Stjepana i dvora samostana sv. Nikole Modruškoga (M. KRUHEK, *Plaški* — stara hrvatska župa, str. 29). Teško je povjerovati i Dnevniku fra Šime Vladovića iz 1940., a koji prenosi vlč. Mate Pavlič, o tom kako se »govori da je [pravoslavna katedralna] crkva [u Plaškom] bila nekoć rimokatolička, a pravoslavni su je preuredili za svoj obred« (M. P. CEROVNIČKI, *Povijesna baština za budućnost*, str. 21). Kako je naime vidljivo na crtežima austrijskih vojnih crtača–kartografa, malena drvena pravoslavna crkva u Plaškom, na mjestu koje je poslije sagrađena kamena katedrala, nalazila se izvan zidina što ih je 1664. sagradio ogulinski kapetan Petar Zrinski. Crkva sv. Stjepana nalazila se, naprotiv, unutar tih zidina; štoviše, toranj te crkve bio je preuređen u obrambeni toranj. K tomu, u Plaškom nije postojao samostan, nego je samostan sv. Nikole na Gvozdu posjedovao neka imanja u Plaščanskoj dolini, a tako i tri dvora, u kojima su stanovali nadglednici imanja.

59 Državni arhiv u Karlovcu, **sign...**

Ane⁶⁰. Što se zbilo s tom crkvicom nakon izgradnje nove crkve, nije posve jasno. Vjerojatno je srušena ili se urušila sama tijekom vremena.

Nova crkva sv. Ane sagrađena je za vrijeme župnikovanja Marka Maksimilijana Geršaga (1826.–36.)⁶¹. Ipak, kako svjedoči Geršagov nasljednik Nikola Protulipac, župnik plaščanski od 1836. do 1838.⁶², crkva sv. Ane u god. 1836. nije bila posve dovršena. U svom pismu od 10. svibnja 1836. Protulipac moli biskupa da bi pomogao da se crkva uredi, jer ona sama nema »nikakve misne robe, osim stare, nikakve fundacije niti legata«⁶³. Malo ranije biskupu je pisao i spomenuti Pavao Pobor, dekan ogulinski. On navodi kako je 15. travnja 1836. na putu iz Rakovice došao u Plaški te kako ga je plaščanski župnik molio da bi se blagoslovila nova crkva sv. Ane. Napominje da bi to bilo potrebno kako župnik više ne bi morao običnim danima, blagdanima i nedjeljama slaviti obrede u staroj crkvi posvećenoj sv. Antunu Padovanskomu, koja je neprikladna i tijesna. Biskup je odgovorio 23. travnja 1836. i dao dopuštenje Poboru da može blagosloviti crkvu⁶⁴. Ta crkva sv. Ane, s promjenjivom srećom, služi plaščanskim katolicima kao župna crkva sve do današnjeg dana.

Svakako je župna crkva s vremena na vrijeme bila popravljana. Osobito u slučajevima kad je bila teže oštećena. Sačuvan je podatak kako je 5. rujna 1910. kratko iza ponoći »udario grom u dva navrata u ovomjestnu rimo–kat. crkvu. Toranj je sa istočne i zapadne strane razrušen i kiša u nj ljeva«. Usljed padanja građe s tornja uništeni su dijelom i crjepovi na crkvi. Zanimljiva je napomena upravitelja župe vlč. Stanka Fila da je »pred mjesec dana poduzetnik crkvu, župni stan i staju sasma bio dogotovio«⁶⁵. Misa je privremeno slavljena u jednoj sobi u župnom uredu, dok crkva i zvonik opet nisu bili uređeni⁶⁶.

U biskupijskoj *Knjizi podataka župa* stoji kako je »god. 1924. bila glavna restauracija crkve i stana«⁶⁷. Ipak nije posve jasno što je točno obnavljano i koliki je bio obim radova. Iz sačuvanih dokumenata razvidno je da su na crkvi neki zahvati izvedeni 1933. godine. Vlč. Fifka piše kako su bili potrebni popravci na krovu tornja i sakristije, »gdje je sagnjila sva drvena građa, te prijeti pogibao da će se urušiti«. Fifka

60 BAS, Spisi br. 461/1836.

61 Prema sačuvanoj Matici umrlih župe Plaški (1816.–1910.) Geršag je bio upravitelj župe i potom župnik od 1826. do 1836.

62 Matica umrlih župe Plaški (1816.–1910.), za god. 1836.–1838.

63 »Ecclesia nova Catholica sub titulo Stae Annae nondum ex integro terminata est erecta ad dispositionem Suae Sacratissimae Majestatis anno 1835. quam ego humillime commendo Illustritati Suae eo fine, quia nullas vestes praeter antiquas, nullas fundationes, nullumque legatum habet« (BAS, Spisi br. 571/1836).

64 BAS, Spisi br. 461/1836. (Poborovo pismo gl. ovdje u dodatku Dokumenti, br. 3.)

65 BAS, Spisi, br. 1035/1910.

66 BAS, Spisi, br. 1172/1910.

67 *Knjiga podataka župa*, BAS, R. 31: Plaški.

je od Šumske uprave dobio besplatnu drvenu građu, a župljani su obećali sami raditi, bez plaće, samo za hranu. Moli biskupa da mu odobri podići novac s bankovnih knjižica župe Plaški kako bi mogao pribaviti ostalu potrebnu građu⁶⁸. Imao je poteškoća s podizanjem novca te je istodobno započeo sa skupljanjem milodara od župljana. To međutim »slabo uspijeva, jer u Plaškom ima premalo župljana i svi su u novčanoj krizi«⁶⁹. Upravitelj vlč. D. Fifka obnavljao je crkvu i 1938./39. Tada je ruševni zvonik bio skraćen i obnovljen. U tu je svrhu Kraljevska banska uprava Savske banovine u Zagrebu darovala 3000 dinara⁷⁰. U zvoniku su bila tri zvona⁷¹. Jedno je zvono, teško oko 12 kg, darovala Pilana u Plaškom 1934.⁷²

Crkva je u Drugom svjetskom ratu ostala iznutra neoštećena. Bili su oštećeni samo prozori i krov. Crkva dakle nije bila spaljena u ratu, kako se običaje pisati i govoriti. Krov joj se urušio sam od sebe tijekom 1950–ih godina. U jesen 1946. jedna skupina srpske djece upala je kroz sakristiju u crkvu i devastirala je iznutra, osobito uništila slike koje su se unutra nalazile. Punih 25 godina u Plaškom nije bilo katoličke mise niti obreda. Tek je 1968. u zidinama crkve sv. Ane služena sveta misa, koju je predvodio mladomisnik Ante Cindrić iz Oštarija, a uza nj je bio don Mate Pavlić, župnik u Cvitoviću. Okupilo se uz njih oko pedesetak najhrabrijih. Potom opet nije bilo mise do 1977. U međuvremenu su svećenici okolnih župa razmišljali o obnovi crkve. Crkva je 1975. stavljena pod krov te je obnovljen zvonik i sakristija. Radove je izveo obrtnik Porubić iz Ogulina, a financirala ih je Riječko—senjska nadbiskupija. U djelomično obnovljenoj crkvi misu je na svetu Anu (26. srpnja) 1977. predvodio don Mate Pavlić. Potom je svake godine na svetu Anu slavljena sv. misa, na koju su dolazili hodočasnici iz okolnih župa, sve do početka Domovinskoga rata. God. 1978. na crkvu su postavljeni novi prozori. Osobito je pomagao hrvatski svećenik Vilim Cecelja iz emigracije. Crkva je za vrijeme srpske pobune u Hrvatskoj 1990–ih godina obeščašćena, kao što je bio slučaj i 1946. godine. No opet je gotovo čudom sačuvana od rušenja. Spasila ju je činjenica što su srpski pobunjenici u njoj držali oružje i druge potreštine — služila je zapravo kao skladište — pa je u bijegu pred »Olujom« jednostavno nisu stigli srušiti. Hrvati iz Bosne, koji su u ljeto 1995. došli u Plaški, crkvu su okrećili, počistili i okitili slikama⁷³.

68 BAS, Spisi, br. 1337/1933.

69 BAS, Spisi, br. 2303/1933.

70 BAS, Spisi, br. 2123/1937, 2231/1937 i 1412/1938.

71 M[ate] P[avlić] CEROVNIČKI, Povijesna baština za budućnost. Plašćanski Hrvati katolici — godine 1940., ZOV, 8/1996, str. 18.

72 BAS, Spisi, br. 2674/1934.

73 M[ate] P[avlić] CEROVNIČKI, Od šutnje do velike obnove katoličke župe, ZOV, 11/1997, str. 32–35.

4.4. *Župna kuća*

Upravitelj samostalne kapelanije a poslije župe Plaški nije imao svoje vlastite kuće nego mu je kao sjedište služila obrambena kula sagrađena u Plaškom od grofa i kasnijega bana Petra Zrinskoga. Naime, zvonik katoličke predturske crkve sv. Stjepana ostao je nekim čudom pošteđen turskih razaranja, sve do 1658. godine. Nakon toga je zvonik pretvoren u kulu za obranu⁷⁴. Zanimljivo je da je plaščanski župnik stanovao upravo unutar samoga utvrđenja, svakako sve do 1835. O tom svjedoči Franz Julius Fras u svojoj *Topografiji* iz 1835. godine. On spominje »branič–kulu što ju je sagrađio tadašnji karlovački general Petar Zrinski za obranu protiv upada Turaka, koji su kroz dolinu Močila preko Plaškog imali slobodan prolaz. Sad u ovom tornju stanuje katolički župnik«⁷⁵. Župnik je dakle stanovao u samoj kuli, koja je nekoć bila zvonik crkve sv. Stjepana. Istina, prema crtežu M. A. Weissa, koji se čuva u Austrijskoj nacionalnoj biblioteci, čini se da su se unutar utvrde nalazile dvije kule, pa nije jasno koja je nekoć bila zvonik crkve sv. Stjepana, a koja nova kula, kao ni u kojoj je stanovao katolički župnik.

Nova župna kuća sagrađena je najvjerojatnije kad i crkva sv. Ane i to u neposrednoj blizini crkve. Za to nažalost nisam uspio pronaći pouzdan dokument. Svakako, još 1849. župna kuća (*kvartir plovanski*) bila je drvena i u vrlo bijednom stanju. Zadaća je bila vojnih vlasti, točnije ogulinskoga puka, da popravljaju i uređuju i crkvu i župnu kuću. Ipak je oko toga bilo velikih prepirki između župnika i austrijskih časnika — kako svjedoči pismo župnika Antuna Celigoja iz 1849. Već je tada Celigoj pisao da nikakvih problema ne bi bilo s održavanjem kuće, što je dijelom bila zadaća župnika, barem sitniji popravci, da je ispoštovana odluka o izgradnji novoga, kame-noga župnog stana⁷⁶. I kasniji se župnici žale na bijedno stanje kuće i na nemar vojnih vlasti u popravljanju kuće. Tako upravitelj Pavliček piše 1877. da je »stanje župnog stana toli žalostno, da ne može biti gorje. Krov sav razkriven, u srednjoj sobi pod srušen; buduć drven stan, sav gnjil, prema sjeveru zapadu nagnut, te danomice se sleže; jednom rječju za stanovanje skroz nesposoban.(...) Ja sam prinuđen sve sobe bio izprazniti, te sada u jednoj najmanjoj stanujem, i u nju sve svoje siromaštvo strpah«⁷⁷. Na to je biskup senjski poslao zamolbu na Visoko c. k. glavno zapovjed-

74 R. LOPAŠIĆ, *Hrvatski urbari*, sv. I, str. 49, bilj. 2.

75 F. J. FRAS, *Cjelovita topografija Karlovačke vojne krajine*, Gospić, 1988. (prijevod), str. 207–208. Frasa valja korigirati samo u tome da 1664. P. Zrinski nije bio karlovački general, nego ogulinski kapetan (M. KRUHEK, *Plaški — stara hrvatska župa*, str. 28, bilj. 36).

76 BAS, Spisi, br. 875/1849.

77 BAS, Spisi, br. 1592/1877.

ništvo, Odjel za bogoštovlje, u Zagreb, da bi se stanje popravilo⁷⁸. Sljedeće je godine stanje kuće bilo tako loše da se Pavliček početkom listopada morao iseliti »u kuću umirovljenog četnika Trbovića«. Stan je bio »sasvim propao i razvaljen«. Da stanje bude još gore, primitci su mu bili tako mali da nije mogao sam plaćati niti stanarinu, nego moli biskupa za pomoć⁷⁹. Konačno se Glavno zapovjedništvo smilovalo te obećalo plaćati stanarinu i ujedno kuću popraviti⁸⁰. Nisam pronašao dokument kada je sagrađena nova kamena kuća (ona u kojoj svećenici i danas stanuju), ali smatram da je to bilo krajem 19. stoljeća. Možda upravo 1878., kad je vojno zapovjedništvo obećalo popraviti župnu kuću. Do god. 1902. sagrađena je nova kuća, kako o tome svjedoči Zapisnik sastavljen prigodom primopredaje župe (između Ivana Sablića i Danijela Žubrinića): »Stan župnički sastojeci iz četiri sobe, kuhinje, smočnice itd. u dobrom stanju«⁸¹. O toj kamenoj kući piše i upravitelj Filo 1910, nakon što je udar грома ošteti toranj i crkvu privremeno onesposobio za službu Božju: »U župnom stanu imadem srednje veliku sobu sasma praznu u kojoj bi se mogla posve ljepo služiti sv. misa, da sve i jedan župljanin na službu dodje.«⁸²

Svakako, nakon što je 1911. iz kuće izišao posljednji stalni župnik u Plaškom (vlč. Stanko Filo), a župu počeli služiti svećenici sa strane (iz Cerovnika), kuća je ostala prazna. Vjerojatno su ipak ponekad u njoj boravili, barem kratko. Stoga nije nikakvo čudo da su domaći Plaščani bili zainteresirani za iznajmljivanje župnoga stana. Već 1912. župnika Dragutina Dičića molio je jedan mjernik na gradnji ličke željeznice da bi mu na dvije godine iznajmio stan⁸³. God. 1918. plaščanski arhimandrit Janković moli Biskupiju da mu se ustupi župni stan⁸⁴. Bio je odbijen, ali je i sljedećih godina bilo takvih zamolbi. Do 1930. župna je kuća bila u najmu općine Plaški, koja je u nj smjestila učitelje⁸⁵. Te su godine otkazali najam, a potom su 1931. bili sklopljeni neki novi ugovori o iznajmljivanju župnoga stana⁸⁶. Isto tako i 1935⁸⁷. Poznato je da je fra Šime Vladović, kada je 1939. preuzeo župu Plaški, našao u župnoj kući stanare, i to više obitelji ili samaca. Stoga je neko vrijeme morao stanovati u jednoj katoličkoj obitelji, dok se nije u župnoj kući oslobodila jedna soba. Pa ipak su i nada-

78 BAS, Spisi, br. 1592/1877.

79 BAS, Spisi, br. 1285/1878.

80 BAS, Spisi, br. 1360/1878.

81 BAS, Spisi, Našastar župne crkve sv. Ane u Plaškomu, od 12. svibnja 1902.

82 BAS, Spisi, br. 1172/1910.

83 BAS, Spisi, br. 1710/1912.

84 BAS, Spisi, br. 2751/1918.

85 BAS, Spisi, br. 3106/1930.

86 BAS, Spisi, br. 395/1931.

Ije neki stanari ostali u kući. Dvije trećine stanarine išle su Biskupskom ordinarijatu u Senju, a jedna trećina upravitelju župe, dakle franjevačkomu samostanu u Ogulinu, kojemu je pripadao fra Šime⁸⁸. I čitavo vrijeme nakon Drugoga svjetskoga rata u župnoj su kući stanovali stanari, koji su Biskupiji barem do 1960-ih plaćali stanarinu⁸⁹.

Župna kuća bila je zbog nemara stanara zapuštena. Osobito se stanje pogoršalo tijekom Domovinskoga rata. U njoj je boravila srpska milicija, a onda po oslobođenju Plaškoga u akciji »Oluja« neko vrijeme i hrvatska vojna policija. Po svom dolasku u Plaški, pred Božić 1995., o. Antun Goričanec morao je kuću počistiti i urediti osnovne potrebe. Tako su već 1996. izmijenjeni prozori i glavna ulazna vrata, stavljena je nova električna instalacija, a sve su prostorije okrečene⁹⁰. Krov na kući izmijenjen je 2000. godine. Radovi su stajali 72.000 kuna. Financirali su ga Biskupija i Općina Plaški⁹¹. Kuća je potpuno obnovljena iznutra po dolasku hercegovačkih franjevacu u Plaški, dakle u 2003. i 2004. godini. Iznova su postavljeni podovi, kuća je okrečena, nabavljen je posvema novi namještaj, uređena nova kupaonica, kuhinja te na kraju uređen posve zapušteni podrum kuće. K tomu je uređena župna kartoteka, arhiv, matice, crkveno ruho. Osnovan je pjevački zbor, a čitači i ministranti ustrojani prema suvremenim metodama⁹².

4.5. Crkveni posjedi i primanja

O župnikovim primanjima pisao je još davno župnik Nikola Protulipac (1836.). On kaže kako »čista godišnja kongrua iznosi 300 forinti, a trideset forinti je iz svećeničkog fonda; osim toga mjesni župnik nema nikakvih prihoda, a niti kakvih naročitih primanja, dapače se sam treba pobrinuti i za drva iz vlastite šume«⁹³. Koliko je točno bilo imanje plaščanske župe zapisano je u *Knjizi podataka župa* neposredno pred Drugi svjetski rat. U vlasništvu župe bio je župni dvor i staja, vrt pred župnim dvo-

87 BAS, Spisi, br. 711/1935 i 737/1935.

88 M[ate] P[avlić] CEROVNIČKI, Od šutnje do velike obnove katoličke župe, str. 19.

89 U Župnom uredu Plaški čuva se dio uplatnica stanara iz 1960-ih godina.

90 T. GORIČANEC, Iz župe sv. Ane u Plaškom, *ZOV* 8/1996, str. 36–37.

91 Z. SKENDER, Vijesti iz župa Sv. Ane u Plaškom i Sv. Ivana Nepomuka u Saborskom, *ZOV*, 21/2001, str. 26.

92 R. JOLIĆ, Vijesti župa Sv. Ane u Plaškom i Sv. Ivana Nepomuka u Saborskom, *ZOV* 29/2003, str. 31–33; S. ANTUNOVIĆ, Vijesti župe Sv. Ane Plaški i Sv. Ivana Nepomuka Saborsko, *ZOV* 30/2004, str. 28–29.

93 »(...) anno 1807. erecta est Parochia realis, cujus congrua pura annualis consistit in plenis 300 fl. — tribus fl. ex fundo religionario, praeter parochus loci nullos proventus, nullasque plane accidentias habet, imo sibi ligna solus procurare debet ex propriis« (BAS, Spisi, br. 571/1836).

rom te šest rali oranica u mjestu. Vezano za podavanja u župi župnik piše da je prije bila drvarina, »koju su administratori zanemarili«⁹⁴. Poneki su župnici imali problema sa susjedima, osobito s austrijskim časnicima, koji su im iz zlobe znali čak ubijati perad! To svjedoči župnik Antun Celigoj 1849. godine. K tomu je redovito problema s popravkom crkve i župne kuće, za što se trebala brinuti vojna vlast u Plaškom i Ogulinu, jer je patron župe bio sam austrijski car⁹⁵.

Posjed župe Plaški bio je odmah poslije Drugoga svjetskog rata nacionaliziran (1946.). Prema sačuvanim dokumentima i katastarskim knjigama u Ogulinu, nacionaliziran je čitav crkveni posjed osim uskoga pojasa zemljišta uz samu crkvu⁹⁶. Oduzeto je čak i zemljište na kojem stoji župna kuća! Potom su komunisti velikodušno dijelili tuđu zemlju: 1947. na crkvenom je zemljištu sagrađena ciglana, a 1948. veterinarska stanica⁹⁷. U poratnom razdoblju, sve do Domovinskoga rata, na crkvenom su zemljištu bili sagrađeni sljedeći objekti: velika krčma preko puta župnoga stana (u tu svrhu služi i danas!), velika kuglana (danas ne služi ničemu, osim kao povremeno skladište robe), dječji vrtić (danas gradska čitaonica) i jedna privatna obiteljska kuća s garažama (danas prazna), a i sam je župni stan sve do 1995. bio naseljen stanarima, koji su 1960–ih plaćali župniku (A. Kunce u Modrušu) stanarinu, a poslije čak ni to nije sigurno. Ni nakon 1995. crkveno imanje nije vraćeno zakonitim vlasnicima, dakle župnomu uredu Plaški ili Gospićko–senjskoj biskupiji, nego se još uvijek vodi kao nacionalizirano!

4.6. *Župnici i upravitelji župe Plaški*

Prvi kapelan samostalne kapelanije Plaški kojemu su pisani izvori sačuvali ime bio je vlč. Šimun Luketić. On je 1775. sačinio znameniti popis katoličkoga pučanstva u kapelaniji Plaški. Tada je u Plaškom bilo 7 katoličkih obitelji u kojima je živjelo 65 žitelja. Luketić uz to navodi i neke časnike i činovnike strance, koji su bili katolici. Nije poznato koliko je Luketić godina bio plašćanski kapelan, jer nema drugih pronađenih dokumenata. Nije također poznato ni koji su svećenici djelovali nakon njega, a prije 1816. godine. Od 1816. do 1910. lako je pratiti koji su svećenici djelovali u Plaškom kao župnici ili upravitelji župe, i to na temelju spomenute Matice umrlih župe Plaški koja se danas čuva u Državnom arhivu u Karlovcu.

94 Knjiga podataka župa, BAS, R. 31: Plaški.

95 BAS, Spisi br. 875/1849. (Celigojevo pismo gl. ovdje u dodatku Dokumenti, br. 5.)

96 Dio dokumentacije čuva se u arhivu župe Plaški.

97 M[atej] P[avlič] CEROVNIČKI, Od šutnje do velike obnove katoličke župe, str. 32.

Prvi svećenik u Plaškom koji se spominje u Matici umrlih župe Plaški bio je vlč. Luka Lindarić. On je župnik plaščanski bio barem od 1816. do 1826.⁹⁸ Svakako je tu djelovao i prije 1816., ali nije poznato koliko godina.

Deset godina djelovao je u Plaškom vlč. Marko Maksimilijan Geršag (1826.–1836.), koji se do 1832. potpisuje kao upravitelj župe (administrator), a potom kao župnik⁹⁹. Valja reći da je upravo za njegova župnikovanja sagrađena nova župna crkva sv. Ane. Dovršio ju je njegov nasljednik vlč. Nikola Protulipac¹⁰⁰. Geršag je bio rođen u Ljubljani 1795. U Senjskoj bogosloviji školovao se 1819.–22. Za svećenika je zaređen 1822. Preminuo je 1873.¹⁰¹

O plaščanskom župniku vlč. Nikoli Protulipcu imamo više podataka. Bio je kratko župnik u Plaškom, svega dvije godine (1836.–1838.)¹⁰². U Biskupijskom arhivu u Senju (BAS) čuva se jedan njegov dopis iz 1836., u kojem, između ostaloga, govori i o samom sebi. Vlč. Protulipac bio je rođen u župi Novigrad u Zagrebačkoj biskupiji 2. rujna 1798., za svećenika je zaređen 1825. Zdravlja je dobra. Gimnaziju je završio u Karlovcu, filozofiju i teologiju do treće godine u Zagrebu, a četvrtu u Senju¹⁰³. Preminuo je 1873. godine¹⁰⁴.

Vlč. Protulipca naslijedio je vlč. Baltazar Habulin, koji je u Plaškom ostao vrlo kratko, samo nekoliko mjeseci tijekom 1838. godine¹⁰⁵. Habulin je rođen u Zaladskoj županiji 1790. Bogosloviju je studirao u Senju 1816.–1820. i iste godine bio zaređen za svećenika. Preminuo je 1868. godine¹⁰⁶.

Njega je naslijedio vlč. Jeronim Franić, koji je 1838. imenovan upraviteljem župe. U Plaškom je ostao pet ili šest godina, do 1843. ili 1844., što je teško zaključiti jer krajem 1843. i početkom 1844. jednostavno u Maticu nije upisan ni jedan pokojnik¹⁰⁷. Vjerojatno je ipak premješten 1843., jer je moguće da njegov premještaj ima neke veze s optužbama da nije redovito održavao vjeronauk u crkvi i župnoj kući.

98 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., Državni arhiv Karlovac, za god. 1816–26.

99 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1826–36.

100 BAS, Spisi br. 571/1836.

101 M. BOGOVIĆ, *Povijest visokoškolske izobrazbe u biskupijama Senjskoj i Modruškoj ili Krbavskoj do 1940. godine*, Senj, 1999, str. 49.

102 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1836–38.

103 BAS, Spisi br. 571/1836.

104 M. BOGOVIĆ, *Povijest visokoškolske izobrazbe*, str. 68.

105 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1838.

106 M. BOGOVIĆ, *Povijest visokoškolske izobrazbe*, str. 50.

107 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1838–1843/44.

Naime, 24. kolovoza 1843. Franić odgovara biskupu na te optužbe¹⁰⁸. Za Franića je poznato da je pisao pjesme i imao prekrasan rukopis. U Biskupijskom arhivu u Senju čuva se tako jedna njegova pjesma ispjevana u povodu rođendana cara i kralja Ferdinanda I. Pjesma je napisana na hrvatskom jeziku, vrlo lijepim rukopisom, a jedan primjerak poslao je na Ordinarijat 12. travnja 1839.¹⁰⁹ Franić je rođen u Selcu 1809. U Senju je studirao filozofiju i teologiju 1827.–1831.¹¹⁰

Novi upravitelj župe bio je vlč. Anton Celigoj. Naslijedio je Franića i ostao u Plaškom do 1848.¹¹¹ *Šematizam* Senjsko–krbavske ili Modruške biskupije iz 1845. naziva ga administratorom župe¹¹², dok se on u matici redovito potpisuje kao župnik. Celigoj je rođen u Novom Vinodolskom 1805. U Senju je studirao od 1823. do 1829., kada je zaređen za svećenika. Služio je kao župnik u Kopolju (od 1841.) i »u Turkah« (od 1854.). Umirovljen je 1869. te od tada do smrti boravio u rodnom Novom. Preminuo je u Novom 1884. godine¹¹³.

Vlč. Ivan Soić bio je dvije godine župnik u Plaškom (1848.–1850.)¹¹⁴. Rođen je u Bakru 1811. U Senju je studirao filozofiju i teologiju od 1828. do 1834., kada je zaređen za svećenika. Nije zabilježeno gdje je djelovao do 1842. Potom je kapelan (1842.–47.) i administrator u Bakru (1847.), a potom u Vrbovskom (1847./48.). Nakon Plaškoga je župnik u Munjavi/Josipdolu (1850.–55.) i Mrkoplju (1855.–61.). Imenovan je začasnim kanonikom senjske stolne crkve. Od 1865. je kanonik i župnik u Bakru, od 1870. je arhiđakon bakarski, a od 1878. lektor u »sboru« bakarskom. Preminuo je u Bakru 1880. godine.¹¹⁵

Naslijedio ga je vlč. Ivan Ligatić, koji je u Plaškom ostao tri godine (1850.–53.)¹¹⁶. Rođen je u Bribiru 1817. Teološki studij završio je u Senju od 1841. do 1845., kada je bio zaređen za svećenika. Preminuo je 1869. godine¹¹⁷. Župnici koji su slijedili bili su također samo kroz kratko vremensko razdoblje u Plaškom. Tako je vlč. Mate Barac župnikovao u Plaškom dvije godine (1853.–55.), vlč. Makso

108 BAS, Spisi, br. 828/1843.

109 BAS, Spisi, br. 559/1939.

110 M. BOGOVIĆ, Povijest visokoškolske izobrazbe, str. 49, 88.

111 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1843/44–1848.

112 Šematizam iz 1845., str. 18.

113 M. BOGOVIĆ, Povijest visokoškolske izobrazbe, str. 45, 87; BAS, Album svećenika, R. 22, sv. I (slovo »C«)

114 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1848–50.

115 M. BOGOVIĆ, Povijest visokoškolske izobrazbe, str. 72, 95; BAS, Album svećenika, R. 22, sv. II (slovo »S«).

116 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1850–53.

117 M. BOGOVIĆ, Povijest visokoškolske izobrazbe, str. 58.

Majanović bio je župni upravitelj tijekom 1855. godine, a vlč. Franjo Hostnik od 1855. do 1857.¹¹⁸ Barac je rođen u Grižanima 1807. Studirao je bogosloviju u Senju (1831.–33.) i Zagrebu (1833./34.). Za svećenika je zaređen 1834. Djelovao je kao kapelan i župnik u Lešću, Krivom Putu, Perušiću, Udbini, Lovincu, Cerovniku, Plaškom, Bužimu, Sv. Roku. Preminuo je 1888. godine u Sv. Roku¹¹⁹. Majanović je rođen u Karlovcu 1823. U Senju je studirao filozofiju i teologiju od 1842. do 1848., kada je zaređen za svećenika. Preminuo je 1855. godine¹²⁰. Hostnik je rođen u Senju 1821. U Senju je završio studij filozofije i teologije od 1842. do 1848., kada je zaređen za svećenika. Preminuo je 1858. godine¹²¹.

Vlč. Ivan Pobor bio je župnik u Plaškom sedam godina (1857.–64.). Naslijedio ga je vlč. Ivan Krajač, koji je tu ostao samo godinu dana (1864./65.). Njega je naslijedio vlč. Nikola Martinčić (1865.–69.)¹²². Zanimljivo je da *Šematizam* Senjsko–krbavske ili Modruške biskupije iz 1867. Martinčića naziva župnikom¹²³, dok se on u matici redovito potpisuje kao upravitelj župe. Pobor je rođen u Selcu 1827. Bogoslovni studij završio je u Senju od 1848. do 1853., kada je zaređen za svećenika. Preminuo je 1905. godine¹²⁴. Krajač je rođen u Crikvenici 1830. Filozofsko–teološki studij završio je u Senju od 1852. do 1857., kada je zaređen za svećenika. Preminuo je 1873.¹²⁵ Martinčić je rođen u Bribiru 1839. U Senju je studirao teologiju od 1858. do 1862., kada je zaređen za svećenika. Djelovao je kao kapelan u Slunju (1862./63.), Bribiru (1863.–65.), župnik u Plaškom (1865.–69.), Zagorju (1869.), Modrušu (1879.–82.), Sincu (1882.–90.), Karlobagu (1890.–1901.). Od 1901. je u mirovini. Preminuo je 1911.¹²⁶

Naslijedio ga je vlč. Gašpar Jerko, koji u Plaškom ostaje samo nekoliko mjeseci tijekom 1869. Jerko je rođen 1810. u Karlobagu. U Senju je završio bogosloviju od 1831. do 1837., kada je zaređen za svećenika. Preminuo je 1877.¹²⁷

118 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1853–57.

119 M. BOGOVIĆ, *Povijest visokoškolske izobrazbe*, str. 42, 120; BAS, *Album svećenika*, R. 22, sv. I (slovo »B«). Zanimljivo je da *Album svećenika* navodi kako je Barac u Plaškom djelovao samo tijekom 1854. tijekom 10 mjeseci. Matica pak umrlih svjedoči da je on tu djelovao 1853–55.

120 M. BOGOVIĆ, *Povijest visokoškolske izobrazbe*, str. 59, 91.

121 M. BOGOVIĆ, *Povijest visokoškolske izobrazbe*, str. 51, 89.

122 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1857–69.

123 *Šematizam* iz 1867., str. 53.

124 M. BOGOVIĆ, *Povijest visokoškolske izobrazbe*, str. 67.

125 M. BOGOVIĆ, *Povijest visokoškolske izobrazbe*, str. 56, 102.

126 M. BOGOVIĆ, *Povijest visokoškolske izobrazbe*, str. 61; BAS, *Album svećenika*, R. 22, sv. II (slovo »M«).

127 M. BOGOVIĆ, *Povijest visokoškolske izobrazbe*, str. 52, 89.

Nakon njega upraviteljem župe imenovan je poznati pop Joso Vukelić, koji u Plaškom ostaje tri godine (1869.–72)¹²⁸. Joso Vukelić rođen je 10. kolovoza 1843. u Jablancu. Bogoslovne nauke završio je u Senju 1861.–68. Za svećenika je zaređen 21. travnja 1868. Djelovao je kao kapelan u Otočcu (1868./69.), administrator u Podlapači (1869.), administrator u Plaškom (1869.–72.) i Cesarici (1872.–75.), administrator i župnik u Drežniku (1875.–88.), administrator u Lovincu i Bužimu, a od 1890. do 1911. bio je župnik u Lipi pokraj Generalskoga Stola. U veljači 1909. dobio je zlatni križ s krunom. U mirovinu je pošao 1. studenoga 1911. Preminuo je u Drežniku 2. ožujka 1915.¹²⁹ Biskup ga je premjestio iz Plaškoga zbog optužaba nekoga Katića. Vukelić je te optužbe nazvao klevetama i bunio se protiv premještaja te čak prijetio traženjem otpusta iz biskupije. Ipak se 3. studenoga 1872. premjestio u novu župu Cesaricu, kako biskupa izvješćuje ogulinski župnik Petar Vrbanić¹³⁰. Zanimljivo je napomenuti da je Vukelić bio župnik u Plaškom upravo u vrijeme Rakovičkoga ustanka (1871.). No on se nije pridružio ustanicima, nego je pobjegao neposredno prije njihova ulaska u Plaški. Tako je ustaničko oružje blagoslovio tamošnji pravoslavni svećenik¹³¹.

Nakon vlč. Vukelića u Plaškom su kroz kratko razdoblje djelovala trojica svećenika: Ivan Tomašić, župnik (1872./73.), Franjo Kovačić, župnik (1873.–77.) i Josip Nagy, upravitelj¹³². Vlč. Nagy bio je u Plaškom toliko kratko da nije uspio upisati ni jednoga jedinoga pokojnika u Maticu umrlih. Ipak, njega kao administratora u Plaškom bilježi *Šematizam* Senjsko–krbavske ili Modruške biskupije iz 1877. godine¹³³. Tomašić je rođen u Štajerskoj 1844. Studij teologije završio je u Senju od 1865. do 1869., kada je zaređen za svećenika. Djelovao je kao kapelan u Gospiću, Perušiću, Otočcu, administrator u Cesarici i Plaškom, kapelan u Bakru i Delnicama, župnik »u Turkih«. Preminuo je 1885. godine¹³⁴. Kovačić je rođen u Varaždinu 1840. Studij je završio u Zagrebu. Za svećenika je zaređen 1862. Bio je franjevac, a 1869. »stupio u našu Diecezu«. Djelovao kao kapelan u Mrkoplju (1869.–71.), Delnicama (1871./72.), upravitelj u Lukovdolu (1872.), župnik u Plaškom, Pazarištu

128 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1869–72.

129 BAS, Album svećenika, R. 22, sv. II (slovo »V«); M. BOGOVIĆ, Povijest visokoškolske izobrazbe, str. 78, 104.

130 BAS, Spisi, br. 1071, 1443, 1519 i 2007 iz god. 1872.

131 A. MIJATOVIĆ, Rakovički ustanak godine 1871., u: *Rakovica – srce od Hrvata. Povijest općine Rakovica*, Zagreb, 2003, str. 128.

132 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1872–77.

133 *Šematizam* iz 1877., str. 51.

134 M. BOGOVIĆ, Povijest visokoškolske izobrazbe, str. 75; BAS, Album svećenika, R. 22, sv. II (slovo »T«).

(1876.–80.), Perušiću (1880.–1911.). Umrovljen je 1917. i otišao u Varaždin. Preminuo je u Varaždinu 1929.¹³⁵ Nagy je rođen u Varaždinu 1849. Teološki studij završio je u Senju od 1867. do 1871., kada je zaređen za svećenika. Preminuo je 1914. godine¹³⁶.

Pune dvadeset i četiri godine župom Plaški upravljao je vlč. Josip Pavliček (1877.–1901.) — sve do pred smrt. Od toga je do 1880. bio upravitelj župe, a od tada do 1901. župnik¹³⁷. Vlč. Pavliček rođen je u Varaždinu 1. siječnja 1844. Bogoslovne nauke završio je u Zagrebu i Senju. Za svećenika je zaređen 1867. Djelovao je u Sincu, Otočcu i Ličkom Osiku kao kapelan, a potom je administrator u Osiku i Kuli, župnik u Kuli, administrator u Križpolju, a onda u Plaškom do 1901. U dva navrata bio je i administrator župe Saborsko, koju je služio iz Plaškoga. Preminuo je 6. lipnja 1902. u bolnici u Ogulinu¹³⁸. Valja napomenuti da se u Matici umrlih tijekom 1900. i 1901. povremeno spominje i vlč. Vjenceslav Jankovec¹³⁹. To bi moglo značiti da je župnik Pavliček pobolijevao kroz to vrijeme, pa ga je Jankovec zamjenjivao u svećeničkoj službi.

Vlč. Ivan Sablić naslijedio je vlč. Pavličeka i ostao u Plaškom dvije godine (1901.–03.), od čega je do travnja 1902. bio administrator, a potom župnik¹⁴⁰. On je rođen 27. kolovoza 1872. u Kostreni. Bogoslovne nauke završio je u Senju (1891.–95.). Za svećenika je zaređen 28. srpnja 1895. Djelovao je u Zavalju, Hreljinu, na Grobniku, u Jablancu, Delnicama i Dabru kao kapelan, a kao administrator u Delnicama, Dabru i Plaškom. Od 1902. do 1920. djeluje kao administrator i župnik u Plemenitašu. Tu je i preminuo 28. siječnja 1920.¹⁴¹

Četiri godine župom je potom upravljao vlč. Dane Žubrinić (1903.–07.)¹⁴². On je rođen 9. svibnja 1862. u Otočcu. Filozofsko–teološki studij završio je u Senju (1881.–85.). Za svećenika je zaređen 21. lipnja 1885. Službovao je u Otočcu, Ogulinu, Čabru, Hribu, Bakru, Perušiću, Kuli, Oštarijama, Sv. Jakovu, Dabru, Plaškom i Brestu (1907.–26.). Preminuo je 28. listopada 1926. u Brestu kao župnik¹⁴³.

135 BAS, Album svećenika, R. 22, sv. I (slovo »K«).

136 M. BOGOVIĆ, *Povijest visokoškolske izobrazbe*, str. 64.

137 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1877–1901.

138 BAS, Album svećenika, R. 22, sv. II (slovo »P«).

139 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1900–01.

140 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1901–03.

141 BAS, Album svećenika, R. 22, sv. II (slovo »S«).

142 Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1903–07.

143 BAS, Album svećenika, R. 22, sv. II (slovo »Ž«).

Posljednji upravitelj župe koji je stanovao u Plaškom bio je vlč. Stanko Filo (1907.–11.). Po njegovu odlasku župom su upravljali administratori koji nisu stanovali u Plaškom, nego u nekoj od okolnih župa. Vlč. Filo rođen je 18. travnja 1870. u Ogulinu. Školovao se u Zagrebu i Senju. Za svećenika je zaređen 14. svibnja 1894. Službovao je u Perušiću, Lovincu, Grižanima kao kapelan, a onda kao administrator u Boričevcu, Brinju, Kuli, Dabru. Od 1907. je administrator u Plaškom, a od 1910. administrira i Saborsko. Od listopada 1911. više ne administrira Plaški. U ožujku 1912. imenovan je župnikom u Saborskom, a već 26. prosinca 1912. je preminuo u Saborskom kao župnik¹⁴⁴.

Malenom župom Plaški od 1911. do 1939. upravljaju župnici iz susjednih župa. Prvi je bio vlč. Dragutin (Karlo) Dičić, župnik Cerovnika, vjerojatno do 1921. godine, s tim da je kratko (u travnju 1912.) bio župnik u Gračacu¹⁴⁵. Dičić je rođen 1876. u Karlobagu. Teološki studij završio je u Senju, a za svećenika je zaređen 1901. Djelovao je kao kapelan u Grobniku (1901.–03.), u Kraljevici (1903./04.), Delnicama (1904.), a potom kao administrator u Delnicama (1904.) i Brodu na Kupi (1904.), kapelan u Ogulinu (1904./05.), administrator i potom župnik u Cerovniku (1905.–21.). U travnju 1912. imenovan je župnikom u Gračacu, ali je samo nekoliko dana potom dao ostavku. Od 1921. je administrator u Lukovdolu, a od 1922. u Podstranama. Preminuo je 1930. u Zagrebu od bolesti srca¹⁴⁶.

Njega je naslijedio vlč. Marijan Šoić, upravitelj župe Cerovnik, koji je bio ujedno administrator Plaškoga (1921.–33.). Šoić je rođen u Kostreni 1886. Studij teologije završio je u Senju (1905.–09.). Za svećenika je zaređen 1909. Djelovao je kao kapelan u Brinju (1909.–13.), Otočcu (1913.–15.), Slunju (1915.–17.) i Rijeci (1917.–18.). Potom je upravitelj župe Sv. Jakova (1918.–21.) i Cerovnika. Od 1933. je upravitelj župe Generalski Stol. Preminuo je 1935. godine¹⁴⁷.

Potom je župom Plaški upravljao vlč. Dragutin Fifka, župnik Cerovnika (1933.–39.). Vlč. Fifka rođen je 27. ožujka 1890. u Zdetini, župa Steni, biskupija Olomouc, Moravska. Školovao se u Zagrebu i Senju. Za svećenika je zaređen 1916. Službovao je u Perušiću, Ogulinu, Grižanima, Gospiću, Slunju, Ravnoj Gori, Crnom Lugu, Lukovdolu, Plemenitašu, a od 1933. do smrti je administrator u Cerovniku.

144 BAS, Album svećenika, R. 22, sv. I (slovo »F«). Čini se netočnim navod iz Albuma svećenika da je vlč. Filo administrator u Plaškom tek 1. studenoga 1908. Matica umrlih kaže naprotiv kako je on administrator već od 1907. (Matica umrlih župe Plaški 1816–1910., za god. 1907).

145 Šematizmi Senjsko–modruške ili Krbavske biskupije iz 1912. (str. 99), 1913. (str. 102), 1914. (str. 102), 1915. (str. 106) i 1916. godine (str. 107); M. BOGOVIĆ, Povijest visokoškolske izobrazbe, str. 47.

146 BAS, Album svećenika, R. 22, sv. I (slovo »D«).

147 M. BOGOVIĆ, Povijest visokoškolske izobrazbe, str. 74; BAS, Album svećenika, R. 22, sv. II (slovo »Š«)

Zaklali su ga četnici 25. svibnja 1943. na putu između Josipdola i Cerovnika kod pravoslavne crkve Svetih Arhandela¹⁴⁸.

Poznato je da župa teško funkcionira ako nema svoga vlastitoga župnika. Tako su i Plaščani molili biskupa da im poda vlastitoga župnika, primjerice početkom 1927. godine¹⁴⁹. No od toga nije bilo ništa. Tek se 1939. počinje ozbiljnije razmišljati o popunjavanju župe u Plaškom. Tako je senjsko–modruški biskup Viktor Burić zamolio franjevce trećoredce iz samostana u Ogulinu da bi oni preuzeli upravu župe u Plaškom i da bi se jedan od njih tu stalno nastanio¹⁵⁰. Franjevci su prihvatili tu ideju te na kraju odlučili poslati jednoga franjevca koji će preuzeti župu¹⁵¹. Prvi je u župu došao fra Šime Vladović, pred kraj 1939. Novu je godinu dočeka u kući slijepoga suca Milana Tomljenovića u Plaškome, oca poslije poznatoga Josipa Brace Tomljenovića. Pa ipak, niti fra Šime nije stalno stanovao u Plaškom, nego je dolazio iz Ogulina već u subotu i pred blagdan. Uz to je i kuća bila zauzeta pa je tek tijekom 1940. uspio dobiti jednu sobu za sebe¹⁵². Početkom 1941. fra Šimu je zbog bolesti kratko mijenjao fra Ivo Marčelić. Fra Šime se vratio sredinom svibnja¹⁵³. Plaški je u međuvremenu okupirala talijanska vojska. Fra Šime im nije bio po volji jer se s njihovim časnicima prepirao da Dalmacija ne može biti talijanska, nego samo hrvatska. Stoga je u rujnu 1941. morao napustiti Plaški. Naslijedio ga je fra Rajko Kraljev, također franjevac trećoredac iz ogulinskog samostana¹⁵⁴. Fra Rajko je u Plaški dolazio do 1943. Već na početku te godine izvješćuje biskupa u Senj o teškom stanju u Plaškom, a uskoro potom da je spasio neke crkvene stvari¹⁵⁵. Partizani ulaze u Plaški u travnju 1943., a prije toga je malobrojno hrvatsko pučanstvo bilo evakuirano iz Plaškoga¹⁵⁶. Na fra Rajkovo mjesto iste je godine opet imenovan fra Šime Vladović, koji na toj službi ostaje do 1944., kada je upraviteljem župe Plaški imenovan fra Serafin Mičić¹⁵⁷. No vjerojatno ni jedan ni drugi nisu uspjeli i stvarno preuzeti upravu župe, kao ni pastorizirati katolike u Plaškom — kojih tamo uostalom nije ni bilo.

148 BAS, Album svećenika, sv. I (slovo »F«); M[ate] P[avlić] CEROVNIČKI, Povijesna baština za budućnost, str. 20.

149 BAS, Spisi br. 6/1927.

150 BAS, Spisi, br. 1255/1939.

151 BAS, Spisi, br. 1262/1939, 1544/1939, 2975/1939.

152 M[ate] P[avlić] CEROVNIČKI, Povijesna baština za budućnost, str. 18–19.

153 M[ate] P[avlić] CEROVNIČKI, Hrvati u Plaškom 1941. godine, ZOV 10/1997., str. 29.

154 M[ate] P[avlić] CEROVNIČKI, Hrvati u Plaškom 1941. godine, str. 30.

155 BAS, Spisi, br. 2/1943 i 179/1943.

156 M[ate] P[avlić] CEROVNIČKI, Hrvati u Plaškom 1941. godine, str. 30.

157 BAS, Spisi, br. 322/1943, 629/1943, 314/1944, 320/1944, 346/1944.

Nakon smrti vlč. Fifke, župu Cerovnik preuzeo je vlč. Alojzije Kunce. Uz to je služio i župe Modruš (od 1937.), Plaški (od 1944.) te Zagorje (od 1946.). Tako je ostalo sve do 1977. kada je doživio moždani udar. Vlč. Kunce rođen je 22. srpnja 1913. u Kovačevcu pokraj Nove Gradiške. Osnovnu školu završio je u Rešetarima, gimnaziju u Novoj Gradiški te kod franjevaca u Visokom i isusovaca u Travniku (Bosna). Bogosloviju je završio u Senju (1933.–37.). Za svećenika je zaređen 1937. Odmah je imenovan upraviteljem župe Modruš. Bio je komunikativan i uzoran svećenik. Stanovao je u Modrušu, a ostale je župe neumorno kroz 40 godina obilazio, uglavnom pješačeći. Preminuo je 1978. u Zagorju¹⁵⁸.

Zbog premorenosti vlč. Kuncea, a u želji da se ipak obnovi katolička crkva u Plaškom, nadbiskup riječko–senjski Pavlišić imenovao je 1975. vlč. Ivana Planteka, župnika u Josipdolu, upraviteljem župe Plaški. On je doista, uz pomoć Nadbiskupije i drugih svećenika, uspio podići urušeni krov crkve i učiniti još neke popravke na crkvi. Njega je od 1977. naslijedio vlč. Zlatko Sušić, župnik Saborskoga. Njegova je briga bila daljnja obnova crkve, kao i pripremanje godišnje mise u Plaškom na Sv. Anu. Tako je ostalo sve do »Oluje«¹⁵⁹.

Kako su u ljeto 1995. Plaški naselile brojne izbjeglice iz Bosne i Hercegovine, osobito iz banjolučkoga kraja, za njima je pred Božić 1995. došao i o. Antun Goričanec, trapist iz banjolučkoga samostana Marija Zvijezda¹⁶⁰. On je u Plaškom ostao više od pet godina. Naslijedio ga je vlč. Zdenko Skender, koji je upravljao župom Plaški do 2003. Te su godine u ljeto župu preuzeli franjevci Hercegovačke franjevačke provincije, na zamolbu gospičko–senjskoga biskupa mons. Mile Bogovića. Župnikom je imenovan fra Slavko Antunović, a župnim vikarom fra Robert Jolić¹⁶¹. Od 2004. fra Roberta je zamijenio fra Slaven Mijatović (do 2005.).

4. 6. *Popis upravitelja i župnika župe Plaški*

Šimun Luketić	oko 1775.
Luka Lindarić	1816?–26.
Marko M. Geršag	1826.–36.
Nikola Protulipac	1836.–38.
Baltazar Habulin	1838.

158 A. L., Alojzije Kunce, *ZOV* 17/1999., str. 40–42.

159 M[ate] P[avlič] CEROVNIČKI, Od šutnje do velike obnove katoličke župe, *ZOV* 11/1997, str. 33–34.

160 Vijesti iz župe sv. Ane u Plaškom, *ZOV* 7/1996., str. 33.

161 R. JOLIĆ, Vijesti župa Sv. Ane u Plaškom i Sv. Ivana Nepomuka u Saborskom, *ZOV* 29/2003, str. 30–31.

Jeronim Franić	1838.–43.
Antun Celigoj	1843.–48.
Ivan Soić	1848.–50.
Ivan Ligatić	1850.–53.
Mate Barac	1853.–55.
Makso Majanović	1855.
Franjo Hostnik	1855.–57.
Ivan Pobor	1857.–64.
Ivan Krajač	1864.–65.
Nikola Martinčić	1865.–69.
Gašpar Jerko	1869.
Joso Vukelić	1869.–72.
Ivan Tomašić	1872.–73.
Franjo Kovačić	1873.–77.
<i>Josip Nagy</i>	1877.
Josip Pavliček	1877.–1901.
<i>Vjenceslav Jankovec</i>	1900.–01. (<i>povremena zamjena</i>)
Ivan Sablić	1901.–03.
Dane Žubrinić	1903.–07.
Stanko Filo	1907.–11.
Dragutin Dičić	1911.–21. (iz Cerovnika)
Marijan Šoić	1921.–33. (iz Cerovnika)
Dragutin Fifka	1933.–39. (iz Cerovnika)
fra Šime Vladović	1939.–1941.
fra Rajko Kraljev	1941.–1943.
fra Šime Vladović	1943–44.
fra Serafin Mičić	1944.
Alojzije Kunce	1944.–1975. (iz Modruša)
Ivan Plantek	1975.–77. (iz Josipdola)
Zlatko Sušić	1977.–90. (iz Saborskoga i Josipdola)
o. Antun Goričanec	1995.–2000.
Zdenko Skender	2000.–03.
fra Slavko Antunović	2003.–
duh. pomoćnik fra Robert Jolić	2003.–04.
duh. pomoćnik fra Slaven Mijatović	2004.–05.

5. Plaščanski Hrvati katolici nekoć i danas

5.1. Kretanje pučanstva

Stanje katoličkoga pučanstva u Plaškom možemo pratiti od 1775. godine. Tada je u Plaškom živjelo 65 domaćih katolika, župljana župe Plaški. Uz to kapelan vlč. Šimun Luketić navodi i 11 drugih osoba, vojnih zapovjednika stranaca, članova njihovih obitelji te njihovih slugu. Ukupno je dakle u Plaškom živjelo 76 katolika¹⁶². Od 1828. posjedujemo brojne šematizme biskupije prema kojima se lako može pratiti stanje duša u Plaškom. Ujedno, ti šematizmi navode i broj pravoslavnoga pučanstva na području župe. Broj katolika gotovo nikada nije prelazio 200. God. 1828. tu je živjelo 116 katolika. Krajem 19. st. (1894.) bilo ih je 225, a onda se broj neprestano smanjivao. Tako je 1916. tu živjelo 107 katolika, a 1925. vjerojatno 146. God. 1937. u župi je bilo 185 katolika, od kojih je 100 starosjedilaca, a ostali radnici u pilani. Nakon Drugoga svjetskoga rata bilo ih je još manje. Don Mate Pavlić piše da ih je 1946. bilo svega 29 te 9 radnika u tvornici celuloze¹⁶³. God. 1959. bilo ih je tek dvadesetak (Buretići), ali ni oni zapravo nisu imali nikakve veze s katoličkim svećenikom. Kroz čitavo je to vrijeme rastao broj pravoslavnoga življa. God. 1828. bilo ih je 4128, a god. 1902. čak 9000. U dodacima (str. 109) je pregledna tabela broja katolika u župi Plaški od 1775. do danas prema naseljima — kako je to zabilježeno u šematizmima ili nekim drugim dokumentima¹⁶⁴.

O neznatnom broju katolika u Plaškom govori i broj vjeroučenika katolika iz 1867. godine. Naime, župnik i ujedno vjeroučitelj vlč. Niko Martinčić izvješćuje da je te godine u Plaškom bilo ukupno sedam katoličkih učenika, od čega 4 učenika u 1. razredu, 2 učenika u 2. i jedan u 3. razredu¹⁶⁵.

Zanimljivo je pogledati i podatke iz službenih državnih popisa, počev od 1857. Oni se uglavnom podudaraju s crkvenim podacima¹⁶⁶. Nažalost, G. Vezmar nije objavio podatke prema nacionalnom (ili vjerskom) sastavu, osim za god. 1971., pa će ih

162 BAS, Spisi (god. 1775), neprotokolirano (Luketićev popis pučanstva gl. ovdje u dodatku Dokumenti, br. 1).

163 M[ate] P[avlić] CEROVNIČKI, Od šutnje do velike obnove katoličke župe, ZOV 11/1997, str. 30.

164 Podatci od 1828. do 1925. preuzeti su iz šematizama Senjsko–krbavske ili Modruške biskupije za navedene godine. Broj katolika za 1937. uzet iz *Knjige podataka župa* (BAS, R. 31: Plaški). Podatci za 1959. i 1996. preuzeti su iz šematizama Riječko–senjske nadbiskupije. Valja imati na umu da se brojka iz 1996. g. odnosi i na Saborčane koji su još boravili u Plaškom nakon »Oluje«. Podatak za god. 1997. preuzet je iz ZOV–a, br. 11 (1997), str. 30, a za 2004. iz Arhiva župe Plaški.

165 BAS, Spisi, neprotokolirano (br. župnog ureda Plaški 10/1867).

166 Podatke za god. 1857, 1911, 1931, 1948 i 1971. objavio G. VEZMAR, Iz prošlosti kraja, str. 39.

valjati nadopuniti na temelju crkvenih izvora. K tomu, danas neka od srpskih sela pripadaju općini Saborsko, sa sjedištem u hrvatskom selu Saborskom. Ovdje ću ih ja uračunati u Plaški, jer su u popisima bili tako i navedeni. Dakle, 1857. u općini Plaški (bez sela Saborskoga) živjelo je 6328 žitelja. Tada je tu živjelo otprilike 170 katolika, što znači da je pravoslavnih bilo preko 6000. God. 1911. u općini Plaški živjela su 7673 žitelja. Katolika je bilo oko 120, što znači da je pravoslavnih bilo oko 7500. God. 1931. na istom prostoru živjelo je ukupno 8659 žitelja. Katolika zacijelo nije bilo više od 100, što znači da je pravoslavnih Srba bilo oko 8500. Nakon Drugoga svjetskoga rata u općini su (bez Saborskoga) živjela 6864 žitelja, što je osjetan pad u odnosu na predratno stanje. Kako Hrvata tu gotovo da i nije bilo, Srba je bilo oko 6800. Konačno, god. 1971. imamo točne podatke prema nacionalnomu sastavu. U Plaškom je živjelo 166 Hrvata te 5957 Srba, ukupno 6123 žitelja. Pritom valja imati na umu da su većina od onih 166 Hrvata bili zapravo činovnici ili radnici u Plaškom, a ne domicilni Hrvati katolici Plaščani.

Vidimo da se broj pravoslavnoga pučanstva naveden u crkvenim popisima iz starijega razdoblja ne poklapa potpuno s podacima iz državnih popisa. Tu prednost valja dati državnim popisima, jer je katolički župnik u svojim izvješćima za šematizam davao redovito samo približne podatke o broju pravoslavnoga življa na području svoje župe.

Stanje se posvema promijenilo u ljeto 1995. godine, nakon oslobodilačke akcije Hrvatske vojske nazvane »Oluja«. Većina srpskoga pobunjenog pučanstva je — prema odredbi svojih političkih vođa i vojnih zapovjednika — napustila Plaščansku dolinu, u kojoj su živjeli već 350 ili više godina. Prema podatku iz *Šematizma Riječko-senjske nadbiskupije* iz 1997. tu je živjelo još svega oko 500 Srba¹⁶⁷. Danas ih ima vjerojatno oko 1200, jer su se neki, osobito stariji, vratili u Republiku Hrvatsku iz srpskih mjesta u koja su bili otišli.

Istodobno s bijegom Srba iz njihove samozvane države »krajine« na područje pod srpskom vlašću u Bosni, osobito u banjalučki kraj, započinje masovni progon hrvatskoga življa s banjalučkog područja. Oko 21.000 Hrvata protjerana je preko Save u samo nekoliko dana u kolovozu 1995., uz neizbježna maltretiranja i ponižavanja te ubijanja nedužnih ljudi. O tom postoji potpuna dokumentacija sačuvana u Davoru, hrvatskom mjestu na obali rijeke Save, u koji je većina Hrvata iz Bosne prešla na hrvatsku stranu¹⁶⁸. Uskoro je jedna veća skupina Hrvata bila autobusima preve-

167 *Šematizam Riječko-senjske nadbiskupije*, Rijeka, 1997, str. 37.

168 Dokumente s imenima svih prognanika objavio je Š. PENAVA, Davor — humani centar svijeta. Progon Hrvata i Muslimana s banjalučkog područja 1995. (knjiga 1 i 2), Slavonski Brod, 2003.

zena u Plaški i okolna sela, sada gotovo posve opustjela. Uz to se u Plaški vraća i povećća skupina izbjeglica iz Saborskoga, kako bi bili što bliže svojim domovima, u koje će se useliti nakon obnove posve porušenoga sela. *Šematizam* Riječko—senjske nadbiskupije navodi da je 1996. u Plaškom bilo 1460 katolika. Od toga je tristotinjak bilo Saborčana, što potvrđuje brojka za 1997. (bez Saborčana)¹⁶⁹. Ipak je teško utvrditi točnu brojku, jer su neki odseljavali, drugi opet doseljavali, a vremenom su i brojni Saborčani napustili Plaški i preselili u svoje obnovljene kuće. Točne podatke imamo za početak 2004. godine, kada smo župnik fra Slavko i ja, prilikom blagoslova kuća u siječnju 2004., načinili popis svih onih kojima su blagoslovljene kuće. Ukupno su u Plaškom živjela 943 katolika.

5.2. *Hrvatske katoličke obitelji u Plaškom danas*

Gotovo je nevjerojatno da župljani župe Plaški potječu iz 40 različitih župa (ili pak mjesta), najviše naravno iz banjolučkih župa i Bosne (preko 80%). Slijedi popis župa (ili mjesta) iz kojih potječu — prema brojnosti obitelji: Barlovci (55 obitelji), Petrićevac (42), Motike (22), Zagreb, iz raznih župa, uglavnom hrvatski branitelji u mirovini (18), Saborsko (19), Presnače (15), Ivanjska (13), Trn (13), Dobretići (11), Banja Luka (11), Kotor Varoš (8), Ogulin (7), Šimići (7), Pećine kod N. Travnika (4), Novi Šeher (3), Ovčarevo (3), Ploče (3), Josipdol (2), Ljubija (2), Tounj (2), Travnik (2), te po jedna obitelj iz Bugojna, Daruvara, Doboja, Duge Rese, Dugoga Sela, Gunje, Jelaha, Kulaša, Modruša, Novoga Marofa, Oštarija, Plehana, Prnjavora, Sanskoga Mosta, Skender–Vakufa, Slavonske Požege i Vukovara. Popisu treba dodati i 5 starosjedilačkih obitelji u Plaškom, od kojih su neke bile miješane.

U župi ima čak 175 različitih prezimena (od 280 obitelji), što znači da je najviše slučajeva da jedno prezime nosi samo jedna obitelj. Slijedi popis najbrojnijih prezimena (4 i više obitelji): Josipović (14 obitelji – 45 članova), Marić (10 — 30), Jurić (8 — 30), Anušić (6 — 22), Lovrić (6 — 20), Lukenda (5 — 25), Radman (5 — 8), Stojčević (4 — 14), Vidović (4 — 13), Ganić (4 — 12), Majdandžić (4 — 12), Mršić (4 — 11), Sertić (4 –7). Gotovo sve su to banjolučka prezimena.

Slijedi popis svih prezimena plaščanskih Hrvata katolika abecednim redom: Ačkar, Alandžak, Aleksić, Antunović, Anušić, Arabadžić, Aščić, Bagarić, Barać, Barić, Barišić, Bašić, Batković, Batljan, Bendra, Bilješковиć, Blažan, Blažević, Bogdanović, Božičević, Božić, Brkić, Bukva, Bumar, Buretić, Cazin, Cvetković, Čalić, Čavrag, Čičak, Čorak, Ćorković, Ćosić, Davidović, Debeljak, Delić, Djak, Dražetić,

169 Gl. preglednu tabelu ovdje, str. 109

Drecun, Družić, Dujić, Dujlović, Džolić, Đukić, Franjić, Franjković, Friganović, Gaglia, Galović, Ganić, Gavrić, Golub, Gotkovski, Grba, Grdić, Grizelj, Gubo, Hodak, Hudurović, Ilovača, Ivašcanin, Jajčević, Jakovčić, Jelak, Jelčić, Jelić, Jerković, Josipović, Jurić, Jurišić, Jurkić, Kasipović, Kašljević, Kaurin, Klečina, Kljajić, Knežević, Kokalović, Kolovrat, Koljaja, Komar, Konanov, Kovačević, Kovačić, Kulić, Kuljanac, Lipovac, Lovrić, Lovrinčić, Lukenda, Luketić, Ljevar, Mačić, Majdak, Majdandžić, Majetić, Majstorović, Malbašić, Marić, Marković, Martinović, Matić, Matošević, Matovina, Mazalović, Mihaljčuk, Mijatović, Miljanović, Miljić, Morić, Mršić, Nikolić, Novak, Omić, Orlovac, Ornik, Palanjuk, Pavić, Pejić, Petrošinski, Petrović, Petrušenski, Pijevašević, Pintar, Plišo, Plivelić, Poljanec, Pošmuga, Pustahija, Radaković, Radman, Ramljak, Relja, Rendulić, Ribić, Rupčić, Salopek, Savarin, Sertić, Skočić, Slatković, Slišković, Smiljčić, Starčević, Stipić, Stojčević, Šalić, Šego, Šegavčić, Šelj, Štrk, Švigač, Tehlen, Tomaš, Tomić, Tomšić, Trutić–Božić, Tubić, Tukarić, Turkalj, Tutić, Vasilkovski, Vidaković, Vidović, Vojtaljuk, Vrban, Vrgoč, Vučak, Vuković, Vukšić, Vulić, Zorkić, Zrno, Župan, Žuti¹⁷⁰.

5.3. *Stare plaščanske hrvatske obitelji*

Od starih plaščanskih hrvatskih prezimena ostali su samo Buretići. Oni se u Plaškom spominju već 1775. Uz teške muke i zlostavljanja od strane domaćih Srba ipak su uspjeli ostati u Plaškom kroz vjerojatno više od 250 godina. Čini se da je rodočelnik plaščanskih katolika bio Mijo Buretić. On se u popisu vlč. Šimuna Luketića iz 1775. godine navodi kao najstariji Buretić: imao je 63 godine, što znači da je bio rođen 1712. Zanimljivo je da mu se kao mjesto podrijetla navodi Zagreb. Bio je udovac. Nije jasno zbog čega je Mijo Buretić doselio iz Zagreba u Plaški; prema nečitko napisanom zanimanju, koje bi se moglo pročitati kao »serdar«, možda se može zaključiti da je bio u vojnoj službi pa da je tako s austrijskom vojskom dospio u Plaški. A da su Buretići bili slobodnjaci, a neki od njih i u vojnoj službi, svjedoči jedno sačuvano pismo iz 1824. Inače, upravo to sačuvano pismo svjedoči kakvih su sve neprilika malobrojni plaščanski katolici imali s pravoslavnim vladikama (episkopima). Pismo pišu muški članovi obitelji Buretić iz Plaškoga biskupu u Senj. S jedne strane govore o svom teškom položaju, jer ih progoni eparhijski namjesnik Mušicki da se moraju seliti sa svojih imanja, ali i s druge strane o svojoj odlučnosti da ostanu na imanju koje baštine od svojih pradjedova. Upozoravaju da bi se u slučaju nastavka njihova progono-

170 Podatci o mjestu podrijetla i o prezimenima načinjeni na temelju župne kartoteke u Plaškom, koju je tijekom 2004. uredio R. Jolić.

na mogle dogoditi i ružne stvari, možda čak i ubojstvo onih koji rade na njihovu izgonu. Zbog staroga pravopisa i izričaja treba biti vrlo pažljiv da bi se moglo dobro shvatiti što Buretići pišu. Inače je jasno da oni sami nisu napisali to pismo, jer su bili nepismeni (o tome svjedoče njihovi križići pored imena), nego netko drugi, pismen, a to je najvjerojatnije bio katolički župnik u mjestu¹⁷¹.

Iz gore spomenutoga popisa iz 1775. razvidno je da su tada u Plaškom, osim Buretića, živjele sljedeće katoličke obitelji: Cindrić, Herendić, Lončar, Sablić, Vlašić. Do kraja su u Plaškom ostali samo Buretići. Oni tu žive i danas. Ostali su se raspršili, nestali iz Plaškoga, najvjerojatnije zbog pravoslavne većine koja ih je progonila. O tome govore drugi sačuvani spisi, osobito sačuvana Matica umrlih (1816.–1910.). U njoj se 1816. i sljedećih godina spominju prezimena: Herendić, Buretić, Ferdeber, Turković, Udurović, Sertić, Vlašić, Lončar, Jurišić. Udurovići su bili Cigani katolici. Na početku 20. st. (oko 1906. godine) još se spominju prezimena: Buretić, Turković, Vlašić, Lončar. U Plaškom je 1940. živio »stari Ferderber« koji je »bio veoma razdragan« dolaskom o. Vladovića na blagoslov kuća jer »svećenik tamo nije dolazio mnogo godina«. Nikola Lončar iz Vere iste te 1940. godine nije htio primiti svećenika za blagoslov kuće, jer je »izgleda bio baptist«. U »Mlinu« na Dretulji živio je 1940. umirovljeni slijepi sudac Milan Tomljenović, otac Brace Tomljenovića. Fra Šime Vladović kod njega je stanovao neko vrijeme¹⁷². Franjo Buretić i Ivan Vlašić bili su »crkveni oci« i »mežnari« te su »najviše pohađali crkvu«. Njihove obitelji ostale su živjeti u Plaškom i nakon Drugoga svjetskoga rata. Nakon što je srpska omladina 1946. provalila i obeščastila crkvu sv. Ane, neke su stvari iz crkve prenesene u Modruš, a neke su se pronašle kod crkvenoga oca Ivana Vlašića¹⁷³. Nije mi poznato kad je nestalo i Vlašićâ u Plaškom. Ostali su samo Buretići. I oni su stradali u ratu: u studenom 1942. Srbi iz Kunića zaklali su Juliku Buretić u njezinoj vlastitoj kući. Njezina muža Peru partizani su uhvatili 1947. i osudili na smrt. Ne zna mu se za grob. Nedugo poslije Julikina umorstva plaščanski su Hrvati evakuirani iz Plaškoga jednim teretnim vlakom, skupa sa svojom stokom i stvarima¹⁷⁴.

171 Čitavo pismo gl. ovdje u prilogu Dokumenti, br. 2.

172 M[ate] P[avlić] CEROVNIČKI, Povijesna baština za budućnost, ZOV, 8/1996, str. 18–19.

173 M[ate] P[avlić] CEROVNIČKI, Hrvati u Plaškom 1941. godine, str. 31; ISTI, Od šutnje do velike obnove katoličke župe, str. 32.

174 M[ate] P[avlić] CEROVNIČKI, Hrvatski mučenici iz Plaškog: Pero i Julika Buretić, ZOV 10/1997, str. 31.

5.4. »Crkva u šutnji«

Malobrojna plaščanska katolička zajednica bila je kroz više od 50 godina (od 1945. do 1995.) »Crkva u šutnji«. Kroz čitavo to razdoblje »bilo je za katoličkog svećenika opasno po život prenočiti u Plaškom«, dok su se »malobrojni katolici bojali i pogledati u svoju crkvu«. I kad su se, počev od 1976., počele slaviti mise jednom godišnje u Plaškom, na svetkovinu sv. Ane, u crkvu su dolazili samo hodočasnici sa strane, iz okolnih župa. Domaći su se skrivali¹⁷⁵. O blagdanu sv. Ane god. 1996. piše upravitelj župe o. Tonči Goričanec: »Prije domovinskog rata ovaj blagdan u Plaškom slavio se skrovito i nečujno. Doduše, bez ikakvih vanjskih smetnji tadašnjih stanovnika, ali ipak s određenim strahom. Tada na tim proslavama nije bilo niti jednog sudionika koji bi živio u Plaškom. Svi bi došli iz ogulinskog kraja. No, ove godine uglavnom su bili oni koji tamo stanuju — ali kao izbjeglice i prognanici.(...) Po gruboj procjeni na završnoj, glavnoj misi bilo je nazočno od 1500 — 2000 vjernika. Koncelebriranu sv. misu predvodio je i propovijedao mons. Josip Pavlišić, nadbiskup riječko–senjski u miru.«¹⁷⁶ Iste godine u srpnju dogodilo se napokon »ono o čemu još nedavno nismo mogli sanjati: u crkvi sv. Ane u Plaškom obavljena je Prva pričest nakon više od pola stoljeća«¹⁷⁷.

5.5. *Tri zanimljivosti*

1. Omer–paša Latas rođen je u Janjoj Gori, selu u Plaščanskoj dolini, 1806. godine. Bilo mu je ime Mihajlo–Mićo. Kadetsku školu završio u Gospiću, a onda je 1827. prebjegao u Bosnu i poturčio se. Istakao se kao turski vojskovođa u mnogim ratovima. Kod nas je posebno poznat po krvavom gušenju ustanka bosanskih »baša« (1850.–51.) protiv sultanovih reformi. Preminuo je 1871. u Carigradu¹⁷⁸. Latasi su u Janjoj Gori živjeli sve do Domovinskoga rata.

2. Plaški je povezan s Rakovičkim ustankom koji je 1871. podigao Eugen Kvaternik sa skupinom ustanika. Uz njega su se na čelu ustanika nalazili Vjekoslav Bach, Ante Rakijaš, Petar Vrdoljak i Rade Čuić. U listopadu 1871. uputili su se prema Plaškom, u koji su ušli 10. listopada. Plan je bio odatle poći prema Karlovcu i dalje u Zagreb te osloboditi Hrvatsku strane vlasti. Međutim, u Plaškom je veliki dio napustio ustaničke redove — bili su to uglavnom Srbi. Od oko 1700 ustanika koji su došli u

175 M[ate] P[avlić] CEROVNIČKI, *Od šutnje do velike obnove katoličke župe*, str. 32–33.

176 T. GORIČANEC, *Iz župe sv. Ane u Plaškom*, ZOV 8/1996, str. 36–37.

177 T. GORIČANEC, *Iz župe sv. Ane u Plaškom*, ZOV 8/1996, str. 36.

178 Opća enciklopedija JLZ, sv. 5 (L–Nigh), Zagreb, 1979, str. 41.

Plaški ostalo je tek oko 400. Tako se i Kvaternik odlučio vratiti prema Rakovici. Međutim, u zasjedi su ih dočekali zasjednici, Srbi, koji su do prije nekoliko sati i sami bili u ustaničkim redovima. Poginuli su Kvaternik, Bach i Rakijaš, dok je Čuić uspio pobjeći. »Ubijene su opljačkali, i to oni koji su tri dana prije prisegli Kvaterniku na vjernost.«¹⁷⁹

3. Koliko je poznato, iz župe Plaški bila je rodom i jedna časna sestra. Radi se o s. Leticiji Kumpar, koja je rođena u Plaškom 26. studenog 1919. Roditelji su joj bili Nikola Kumpar i Kata rođ. Čop. Očito je da oni nisu tu bili starosjedioci, nego joj je otac vjerojatno radio u Plaškom. S. Leticija pripadala je sestrama milosrdnicama, kojih se kuća matica nalazi u Frankopanskoj ulici u Zagrebu. U toj je kući i preminula u 82. godini života i 56. redovništva. Pokopana je na zagrebačkom groblju Mirogoju 8. siječnja 2002. godine.¹⁸⁰

179 A. MIJATOVIĆ, Rakovički ustanak godine 1871., str. 128.

180 Z. SKENDER, Vijesti župa Sv. Ane u Plaškom i Sv. Ivana Nepomuka u Saborskom, ZOV 24/2002, str. 27.

Dodatak: DOKUMENTI

1. Popis katoličkoga pučanstva župe (tada samostalne kapelanije) Plaški koji je na latinskom jeziku načinio plaščanski kapelan vlč. Šimun Luketić 12. listopada 1775. Hrvatski prijevod i obrada R. Jolić.

STANJE DUŠA
kapelanije Plaški posvećene sv. Antunu Padovanskomu
za god. 1775.

br. kuće	br. osobe	ime i prezime osobe	dob	podrijetlo	vjera	stalež	bračno stanje	služba
	1	preuzv. gosp. Ludovic de Henneperg	63	Beč	katolik	plemić	oženjen	kapetan
	2	preuzv. gđa Josepha de Henneperg	38	Beč	katolkinja	plemkinja	udata	capitanissa
	3	Carolus Kintex	27	Beč	katolik	civil	neoženjen	sluga
	4	Stanislaus Kraly	28	Kranjska	katolik	pučanin	neoženjen	sluga
	5	Marija Dražlarin	40	Kranjska	katolkinja	pučanka	nudata	sluškinja
	1	pošt. gosp. Josip Krizančić	31	Karlovac	katolik	plemić	neoženjen	zastavnik
	2	Sebastijan Matković	16	Karlovac	katolik	pučanin	neoženjen	sluga
	1	gosp. Panthaleon Christian	37	Njemačka	katolik	civil	oženjen	kirurg (liječnik)
	2	gđa Ursula Christian	26	Kranjska	katolkinja	civil	udata	chirurgissa
	3	Joseph (sin)	1	Plaški	katolik			
	4	Marta Komadinka	20	Primorje	katolkinja	pučanka	neudata	sluškinja
I	1	pošt. gosp. Blaž Hotler	45	Ljubljana	katolik	civil	oženjen	konjanički natporučnik
	2	pošt. gđa Magdalena Hotler	41	Plaški	katolkinja	civil	udata	oberlaitmanissa
	3	Vid Tista?	14	Rijeka	katolik	civil	neoženjen	sluga
II	1	Petar Cindrić	39	Plaški	katolik	pučanin	oženjen	nadničar
	2	Katarina Cindrić	31	Modruš	katolkinja	pučanka	udata	mater familias
	3	Margareta (kći)	10	Plaški	katolkinja	pučanka	neudata	

Modruški zbornik 2007. (1)

	4	Janja (kći)	9	Plaški	katolkinja	pučanka	neudata	
	5	Ivan (sin)	5	Plaški	katolik	pučanin	neoženjen	
	6	Antun (sin)	3	Plaški	katolik	pučanin	neoženjen	
III	1	Luka Herendić	45	Plaški	katolik	pučanin	oženjen	paterfamilias
	2	Magdalena Herendić	39	Modruš	katolkinja	pučanka	udata	materfamilias
	3	Nikola (sin)	6	Plaški	katolik	pučanin	neoženjen	
	4	Filip Herendić	30	Plaški	katolik	pučanin	oženjen	vojniki
	5	Ana Herendić	29	Tounj	katolkinja	pučanka	udata	nadničarka
	6	Ivan (sin)	2	Plaški	katolik	pučanin	neoženjen	
	7	Ilija Herendić	27	Plaški	katolik	pučanin	oženjen	nadničar
	8	Ana Herendić	22	Tounj	katolkinja	pučanka	udata	nadničarka
IV	1	Mijo Lončar	65	Lika	katolik	pučanin	oženjen	paterfamilias
	2	Stanislava Lončar	54	Lika	katolkinja	pučanka	udata	materfamilias
	3	Magdalena (kći)	23	Plaški	katolkinja	pučanka	neudata	nadničarka
	4	Nikola (sin)	16	Plaški	katolik	pučanin	neoženjen	pastir
	5	Tadija Lončar	39	Lika	katolik	pučanin	oženjen	vojniki
	6	Ana Lončar	30	Rakovica	katolkinja	pučanka	udata	nadničarka
	7	Janja (kći)	5	Plaški	katolkinja	pučanka	neudata	
	8	Josip (sin)	4	Plaški	katolik	pučanin	neoženjen	
	9	Stanislava (kći)	1	Plaški	katolkinja	pučanka	neudata	
V	1	Mijo Buretić	63	Zagreb	katolik	pučanin	udovac	serdar?
	2	Luka (sin)	10	Plaški	katolik	pučanin	neoženjen	pastir
	3	Juraj Buretić	38	Plaški	katolik	pučanin	oženjen	vojniki
	4	Barbara Buretić	32	Oštarije	katolkinja	pučanka	udata	materfamilias
	5	Pavao (sin)	6	Plaški	katolik	pučanin	neoženjen	
	6	Matija (sin)	4	Plaški	katolik	pučanin	neoženjen	
	7	Marija (kći)	1	Plaški	katolkinja	pučanka	neudata	
	8	Petar Buretić	23	Plaški	katolik	pučanin	oženjen	nadničar
	9	Katarina Buretić	23	Modruš	katolkinja	pučanka	udata	nadničarka
VI	1	Pavao Sablić	29	Plaški	katolik	pučanin	oženjen	draguljničar
	2	Ana Sablić	23	Plaški	katolkinja	pučanka	udata	nadničarka
	3	Katarina Sablić	60	Plaški	katolkinja	pučanka	udovica	materfamilias
	4	Katarina Sablić	23	Plaški	katolkinja	pučanka	neudata	služkinja
VII	1	Josip Vlašić	38	Plaški	katolik	pučanin	oženjen	nadničar

	2	Marta Vlašić	23	Plaški	katolkinja	pučanka	udata	materfamilias
	3	Šimun (sin)	10	Plaški	katolik	pučanin	neoženjen	pastir
	4	Margareta (kći)	6	Plaški	katolkinja	pučanka	neudata	
	5	Katarina (kći)	5	Plaški	katolkinja	pučanka	neudata	
	6	Ana (kći)	3	Plaški	katolkinja	pučanka	neudata	
	7	Filip (sin)	2	Plaški	katolik	pučanin	neoženjen	
	1	Matija Patakar	79	Ljubljana	katolik	pučanin	oženjen	zidar
	2	Margareta Patakar	50	Rijeka	katolkinja	pučanka	udata	materfamilias
	1	Matija Švegalj	52	Lukovdol	katolik	pučanin	oženjen	nadničar
	2	Margareta Švegalj	48	Saborsko	katolkinja	pučanka	udata	materfamilias
	1	Matija Novačić	25	Brinje	katolik	pučanin	neoženjen	sluga kod pravoslavnih
	1	Matija Gašparović	12	Plaški	katolik	pučanin	neoženjen	sluga kod pravoslavnih
	1	Ivan Seketa	19	Zvečaj	katolik	pučanin	neoženjen	sluga kod pravoslavnih
	1	Vid Baraban	29	Brinje	katolik	pučanin	neoženjen	radnik

opaska: *pater familias* znači poglavar obiteljske zadruge (doslovce: *otac obitelji*)

mater familias je poglavareva supruga, glavna kućanica (doslovce: *majka obitelji*)

2. Pismo katolika Buretića iz Plaškoga biskupu u Senj 18. lipnja 1824. godine

Prisvitli y Pricasni Gospodin Bishkup!
Ottacz nash Duhovni.

Mi doli podpisani stanovniczi ovoga Mesta, y njihove ovcsicze pokli porodjeni jesmo odnashih starijih, kojisu simo doshli u Wrime jurve odavnje, i skoro nami malo znano, uwik za xivota nashega proganyani jesmo, toliko od Wladika ovoga Zakona Rishchanskoga, koliko i od gospode officira Capitana, na nacsin tako kako da mi na Wladichinom grundtu, ali njihove czerkve u silovito ustanilise jesmo, i toga radi sada osobito pod Wladaniem ovoga Gospodina administratora Mushiczskoga¹⁸¹ veche nego dosad nikad proganiamose, nesamo od razlicsita stalixa Liudih nego i od svakoga naigorega priproshchaka iz nashih kucha odgonimose, svakim spotom, y Rugotom, i tako imenovani, da mi na pragu njihove czerkve sidimo; molimo mi zato

181 Lukijan Mušicki (1777–1837) imenovan je administratorom Gornjokarlovačke eparhije upravo 1824. godine, kad je i pisano ovo pismo. Više o njemu gl. M. RADEKA, Gornja krajina, str. 173–179.

nyhovo Presvitlo Gospodstvo, da oni Pastirsku skerb, y ocsinsko okko zverhu nasz prostru, jere mi kalye takove, takva spota, y takova progonstva dalje terpiti ne moremo, brez, sto sacsuvai Boxe, kakva velika zla, kojebi izach moglo.

Mi sadashnyi kako rekoshmo nismose doshli ovdi useliti negosu nas nashi stary porodili, y ovde ostavili, i toga radi derximo, da na nashem ocsinstvu stoimo, kako ono akose poglieda Plan u komese nahodi za prvi Numer 89.#. elastri, a za drugi 133 #. elastri — a ne pako da je onako kako ovai sadashnyi Gospodin administrator kroz gospodina Oberstleinta Sivkovicha na 7^{ga} tekuchega Misceza govori, da jest nash nikoy Ded bil Pedintar nekoga Wladike, ter damuje iz miloshche dal Kuchu na svojemu Grundtu nacsiniti, jer ako jest bil, neka dokaxu pismeno, jer dabi bila istina, nebi nash pokoini Ded, i Praded Mihat Buretich dva soldata o svojemu troshku na Praisku Woisku kupil, y odpravil, kako to more Compagnia ova uz nashega naistarjega Petra Bureticha posvidocsiti, i nebi stoje pak nami znano, koismo mlai od familie ove, nebi bili duxni poginuti nasha 2 Brata, to jest Pave Buretich sin Jure Bureticha turskoga rata pod Czetinom, y Franie Buretich gori rechenog Petra Bureticha sin u Italy; za Weru, czara, i za obrambu Domovine, kako ono i Danasz tolikaiشة sluxi Miko, y Jure Buretich, nego bili kao kmeti Wladikini y niega sluxili.

Zato, Prisvitli, y Pricasni Gospodin Bishkup, od koga y komu bi bila ova czerkva Plovanska sagradjena, y zashtobi Jasna Krana czesarova ovdi Plovaniu imenovala, dabimo bili Podloxniczi jednoga Wladike Rishchanskoga?

Wiske chemo rechi, nashi stary, bash kadasu y hotili prenesti kuche, izvan Sela na drugu nashu Zemliu, dospil je u Revisij jedan general, od koga Petar Buretich znade y pripovidi nihmi isti general, da to nesmi biti, nego da kuche moraju ostati u Selu na mestu gdisu i bile; iz druge strane znanoje svemu Kraliestvu, da se Kuchie pod zapovid czesarSKU nesmiju goniti van iz sela, za csekati more biti y dvoriti nevaliale Liude, y Haiduke, nego dase u Selo urede, osobito one, koy nisu od nikakova nepostenia, tati niti drugi zlocsinczi.

Iz za svih ovih Razlogov Prisvitli, y Pricasni Gospodin Bishkup, nam drugo neostaje, nego da kroz nih prisvitli Gospodine sada molimo jedan temelyti Dekret od nyh Welicsanstwa czesarSKoga, takov, da ili neka nikad za xivota nasz nedaraju y neproganiaju Rishchani, y Rishchanske Wladike, ili da milostivno okko czarsko nami proskerbi, y odredi u Wrimenu prilicsno kadi gor u niegovu czarstvu pristanie, drugacsie akobise ishto zla pripetilo u kakovoj kerkochi Csovicanskoj radi napasti Rishchanske suproti nami, da mi nebudemo krivczi, koisse Wishnoi Wlasti ovako priporucsujemo, jerje mrav maliahan, y wendar osujese, da i on nepriatela svojega ujide.

Ono sto je pravo za Slavu Boxju, za liubav izkerniega, za wirnost czesarSKU mi kada ufamose dostignuti nihove svete Ruke czelujuchi ostajemo.

U Plashkom na 18^{ga} Junia 1824.

Nyhova Prisvitloga, y Pricasasnoga Gospodstva ponizne Sluge, y ovsicze stada Duhovnoga.

- + Josiph Buretich
- + Gerga Buretich
- + Petar Buretich
- + Luka Buretich
- + Shime Buretich

Uime svih ostalih ovoga Puka

čitanje slova:

ch = č; cs = c; cz = c; li = lj; ny = nj; sh = š; w = v; x = ž; y = i

manje poznate riječi i izrazi:

ali = ili; *brez* = bez; *elastri* (?) = zemljišna čestica; *grundt* = posjed, imanje, zemljište; *izkerni* = bližnji; *jurve* = jamačno, zaista; *kalya* = kaljanje, ruženje, neistinito govorenje; *kerkoča čovičanska* = ljudska slabost, krhkost, grješnost; *kroz nih* = preko Vas; *maliahan* = malen, sitan; *mlai* = mlađi; *more biti* = možda, eventualno; *nih* = Vas; *nihove* (*nyhove*) = Vaše; *nyh* = Njegova; *oberstleit(nan)t* = nadporučnik; *oni* = Vi; *pedinter* (njem. Bediener) = sluga, kmet; *plovanija* = župa; *pokli* = pošto, budući, otkad; *Praiska* = Prusija; *pripetiti se* = dogoditi se, zbiti se; *priproščak* = bijednik, sirotinja, prost čovjek; *pristanie* = posjed; *revisij* = pregled, kontrola, inspekcija; *rugota* = poruga, izrugivanje; *simo* = ovamo; *spot* = uvreda; *stalix* = položaj, služba; *tako imenovani* = kažu za nas, prozivaju nas; *tolikajše* = isto, upravo toliko, upravo tako; *u silovito* = na silu; *usuti se* = dogoditi se; *ustaniti se* = nastaniti se; *veche* = više; *wendar* = ipak; *wladika* = episkop, pravoslavni biskup; *zakon riščanski* = pravoslavna vjera; *zverhu nas* = na nas.

3. Pismo dekana ogulinskoga Pavla Pobora biskupu senjsko–modruškomu Mirku Ožegoviću od 18. travnja 1836., u kojem traži dopuštenje da može posvetiti novosagrađenu crkvu Sv. Ane u Plaškom (BAS, Pisi br. 461/1836)

Illustrissime, ac Reverendissime Domine,
Domine Antistes, Domine, et Patrone Gratosissime!

Die 14ta decurrentium Mensis, et Anni itineri me accinsceram, inquisiturus in puncta erga oeconomam Dni Parochi Rakovicensis allata, vi veneratissimi Mandati deto Segnia 22da evoluti Martii, quod prosequi ob intolerabile frigus, et immanem tempestatem nullus quivi, idem ad magis propitium tempus differens, ad meam Stationem sequenti die 15ta Plaskio mihi remeandum fuit; occasione hac D[omi]nus Parochus Plaskensis oravit, quatenus nova Ecclesia Sanctae Annae dicta benediceretur, quem in finem imploro facultatem gratosissime elargiendam, ne idem Parochus ad veteram Sancti Antonii Ecclesiam diebus ferialibus, Festis, Dominicisqve, alioquin incapacem capiendorum Fidelium Christi, ire cogatur. Quod dum filiali cum submis-

sione, profundissima in veneratione flagitarem, Sacras Manus deosculando, altis gratiis, et favoribus comendatus perenno. Ogulini die 18vo Aprilis, 1836.

Illustritatis Vestrae Reverendissimae Domini Domini Gratosissimi

Clientum infimus
Paulus Pobor
V. Archi:Diaconus,
Consistorialis, et Parochus

4. Pismo plašćanskoga župnika Nikole Protulipca biskupu senjsko-modruškomu Mirku Ožegoviću od 10. svibnja 1836. u kojem navodi osnovne podatke o župi Plaški i o sebi samom te moli da se pomogne novoizgrađena crkva Sv. Ane u Plaškom (BAS, Spisi, br. 571/1836).

Illustrissime ac Reverendissime Domine Praesul,
Domine Patrone mihi Graciosissime!

Ad proposita puncta vi Benigni Intimati de dd^{to} 29^a Februarii a.a. habeo honorem Illustritati Suae sequentia respondendi; et quidem.

Dignabitur Sua Superioritas Sua inata Prudentia efficere id, quod Bonum foret; ego enim impar sum decidendae causae. Sed convenit hic Status animarum Parochiae Plaskensis juxta suam seriem accurate descriptus.

Praeprimis Parochia Plaskensis fuit anno 1769 localis capelania, postea curatia, tandem anno 1807. erecta est Parochia realis, cujus congrua pura annualis consistit in plenis 300 fl. — tribus fl. ex fundo religionario, praeter parochus loci nullos proventus, nullasque plane accidentias habet, imo sibi ligna solus procurare debet ex proprio; quod concernit me, esse natum sub parochia Novigrad, in alma dioecesi Zagrabieni anno 1798. 2da Septembris, Presbyter sum creatus anno 1825. Ubi illico emissus fui ad cooperaturam, administratorium egi per queniū hinc inde, corporis valetudine Deo sint laudes huiusque habui gratiam, Gymnasium absolvi Carolostadii philosophiam ac cursum theologicum usque tertium ad annum Zagrabiae, quartum vero annum in Seminario Dioecesano Segniensi. Linguas caleo, nempe vernaculam, latinam, et germanicam, licet in perfecte sed tamen, schola trivialis Caes: Regia est hic erecta 1807 in qua tantum novem juvenes Catholici inveniuntur una cum magistro, quae spectat ad directoratum Carolostadiense, ad inspectoratum vero armorum praefectura.

In recincti autem Parochia hujus sunt mixti matrimonio a Catholici cum Catholicis, ubi proles masculini sequuntur religionem patris, foeminae autem matris.

Hic in loco est erecta cathedralis ecclesia S^{ti} Spiritus Graecii ritus non unitorum ante septuaginta annos, prouti ex naratis constat, a quodam episcopo cognomine Jak-sich invenitur et residantia ep[isco]palis.

Ecclesia nova Catholica sub titulo S^{tae} Annae nondum ex integro terminata est erecta ad dispositionem Suae Sacratissimae Majestatis anno 1835. quam ego humillime commendo Illustritati Suae eo fine, quia nullas vestes praeter antiquas, nullas fundationes, nullumque legatum habet.

Suae Illustritati gratiosissimo Domino Dno Episcopo Sacrae Dexterarum osculum petens exponi.

Sub haec cum omni aestimio favoribus commendatus perrenno Illustritatis Vestrae

Clientum infimus
Nicolaus Protulipacz,
parochus

Datum Plashki die 10^a Maij 1836.

5. Pismo župnika plaščanskoga Antuna Celigoja biskupu senjsko–modruškomu Mirku Ožegoviću od 3. kolovoza 1849. u kojem odgovara na optužbe plaščanskoga potporučnika Mihanovića i ogulinske vojne uprave, prema kojima nije dobro skrbio za župnu kuću u Plaškom. Traže od Celigoja, koji je već bio premješten sa župe Plaški, da plati 6 forinta koje je vojska potrošila na popravak župne kuće u Plaškom nakon njegova odlaska sa župe. Potporučnik Mihanović tvrdi da taj trošak ne bi bio potreban da je župnik Celigoj redovito kuću krečio i držao je u urednom stanju. Župnik naprotiv piše da je kuću pri preuzimanju župe zatekao u tako bijednom stanju te da nikakvih poteškoća ne bi sada bilo da je Mihanović dao sagraditi novu župnu kuću, kamenu, namjesto ove drvene, propale — kako je bilo određeno prema zapovijedi ogulinske Regimente (BAS, Spisi, br. 875/1849).

Presvitli i Prečastni Gospodine Biskupe
Gospodine premilostivi i predobrostivi!

Na podata meni od Vaše Presvitlosti dne 30^a Serpnja skoro prošastna meseca Gosp. Laitnanta Mihanovića dd^o 20^a Serpnja i Slavne Ogulinske Regimente dd^o 24^a Serpnja I: t: pisma u zahtevanju fl 6 bez moga znanja i privoljenja za popravak nutar-

nji po momu odlasku Kwartira Župe katoličke Plasćanske potrošeni čast imadem naipokornie odgovoriti.

Nadao sam se da gosp. Laitnant Mihanović koga sposobnosti meni po tanko poznate jesu izobraženo oće stupati krivinu da Kwartir Plovanski slabo je izgledao name metati, pozivam vindar moga suprotivnika kroz Protokol Kumpaninski meni verodostoino dokazati koliko nakon 5 godina što biosam u Plaškom rabote i maistore je Plasćanska Kumpania potrošila na stari kvartir Plovanski, i kakov obzir imala njega popraviti, tada mogaobise krivac iznaći. — Gosp. Laitnant Mihanović piše (*njemački tekst!*)¹⁸², ove reči smatrajući sledi da Kwartir Plovanski od derva napravljen/: koi ni malo bi različan od nekoih kvartira graničarskih:/ zanemarenjem Plasćanske Kumpanie je slabo izgledao i propast pretio, toga radi za stanovanje neugodan. Ni dakle zavisilo od mene kvartir nevaljani u dobrom deržati stališu kako stanovnika, ar mnogo imao potrošiti, dohodki pako dopustili nisu uvik popravljati premda koliko moguće bi ponizno upisati ni uzmankal zidara kumpaniskoga Radojčića i drugoga s Plavče Drage pridivkom nepoznata za popraviti i beliti dozvati. Videći pako da kvartir od bervana napravljen propast preti, stanovati bez pogibela života nemorese, okrenuose jesam mnogo puta Slavnomu Regimentu i Visokomu Tanačaju Voiničkom da kako Patron kvartir zidani za župnika izvoli odlučiti, i tako sve neprilike i popravke prepričiti, ali zaludo. —

Za ponizno upisati za popravljanje kvartira Župe Plasćanske oslanjamse na dva pisma, jednoga Slavne Ogulinske Regimente, drugoga iste Kumpanie Plasćanske u kome veli (*njemački tekst!*) koja pisma službena, budući da s Plaškoga otiti morao jesam podaosam mnogo častnom Gospodinu Zeuniku¹⁸³ mome privremenu upravitelju, dužnost dakle bi Kumpanie Plasćanske po nalogu od slavne Regimente zadobljenom kvartir popraviti doklem bio jesam u Plaškom i tada svake iznimke nebi sada mesta imale, ali suprotivnik moi zlobna duha čovik nehti sada zapovid Slavne Regimente overšiti, jer već onda je mislio kako meni kvar nagnati i pismeno očerniti: vindar za obrambu moju želim da mnogo častni gospodin Zeunig ota sva pisma službeno Vašoi Presvitlosti položi, iz kojih dostojatise hoće izviditi krivinu na koga bacitise imade. U opiru pako zapovidi iste Slavne Regimente, akoprem bi i hotio, nisam smio poprimitise na moj strošak nutarnji popravak kvartira, ar čekaosam komisiu da osvidočitise more kakov je kukavi kvartir Plovanski, i tada moje prošnje za istinite primiti: dužnost pako mene ni malo bi vezala kvartir popraviti, jer neka izvoli moj

182 Njemačka rukopisna gotica mi je nepoznata, pa će dijelovi teksta pisani na njemačkom jeziku ostati nažalost nepročitani.

183 Vlač. Ivan Zeunig, rođen u Celju 1814. Teološki studij završio u Senju (1839.–43.). Za svećenika zaređen 1843. Preminuo 1873. godine (M. BOGOVIĆ, Povijest visokoškolske izobrazbe, str. 78).

suprotivnik duševno izjaviti u kome stališu ja kvartir primio jesam, sudim doduše dosti u neurednom, dakle kakose što primi, onakose i predaje.—

Moj suprotivnik gosp. Laitnent Mihanović premda zaboravio je da je poverenje izgubio kod Brinske i Plasćanske Obćine nespretno piše kada stoprom sada u mome nebitju otkriva stališ kvartira Župe Plasćanske, kako da ja odavna nisam već javio Slavnome Regimentu, — ter misli da ja branitise ne bi mogao nit Protokol (*njemački tekst!*), koje deržim za obrambu moju, neboimse dakle onoga koi plaši da jošće više platiti imaobi za popravak kvartira. Izviše da bi kvartir Plovanski u Plaškom za stanovanje dobar bio, ne bi nevaljanost istoga u Novinah na oglas dalase kadi upotrebljavase za svime sada popraviti. Slavna pako Regimenta podupira stranku gosp. Laitnanta Mihanovića kada veli da u mome odlazku kroz komisions Protokol uverilose da ja kvartir nisam činio biliti, i u slabom deržao stanju: molim gdo je komisiju deržal? bez duše čovik moi suprotivnik u kome nema poverencie, ipak ni istinito budući jošće živi u Plaškom koi kvartir bilili jesu, zadnje pako godine kada počelo je na sve strane (*njemački tekst!*) padati biliti nisam mogal.

Izviše Slavna Regimenta javlja da ja sobu za špais, a špais za živad deržati okrenuo jesam; neka izvoli Vašu Presvitlost uveriti imali župnik Plasćanski (*njemački tekst!*) i kadi bi moglo biti, ter odgovoram ovako: Špais ni imao poda bi na prostoi zemlji uradjen, živad dakle mogaosam deržati u zatvoru jer bilisu susedi na sve strane goropadni, osobito moi suprotivnik, koi ne samo radi kvara grozili nego i takaiše živad moju ubijali jesu, koja živad ni malo škoditi je mogla kvartiru, i budući isti na zemlji od bervana napravljen mora struniti sagniti i propasti.

Da ja na ganku daske kidao jesam i vatru ložio, ovo je izmišljeno jer nisam još tako zabasal, vindar moi suprotivnik izvoli svidoke imenovati koji vidilibi mene daske kidati i goriti. Znade dobro moi protivnik da sav krov i kvartir u Plaškom ništa ni vredan, star i gnjil, u Plaškom mnogo puta jaki vetrovi pušu, koi stogove sena i slame bacaju i rastresu, krovi slabi u zrak dignu, daske na krovu skidaju, sledi dakle naravski da ono što na me Slavna Regimenta naložiti postupase, vitrovima prepisatise imade, sa Elementima pako je teško vojevati — kako i meni s mojim dušmanom gosp. Laitnantom Mihanovićem ili Slavnom Regimentom, jer biva uvik, premda očivestno vidise da koigodir gospodin officir koi na kathol. župnika merzi navaljuje i puk puntari, krivac je, Slavna Regimenta oto poznati neće manje pako pako kaznitiga, voli černiti Redovnika i po njemu udariti/: ipak gavran gavranu oči skopati neće:/ — Ali neću da se upuštam u obširnie opisivanje dogagjajah prošastnih/: quum veritas odium pareat:/¹⁸⁴ — već jedino zaključujem da gospo. Mihanović koi Redovnika serditim

184 Budući da bi istina porodila mržnju.

gleda okom svašta pisati i izmisliti se je pripravan za sebe prava a drugoga kriva potvoriti. Tuliko za obrambu moju očinskomu rasudjenju Vaše Presvitlosti polažem, moleći ponizno dobrotu imati mnogo častnom Gospodinu Zeuniku kapelanu pisati neka namiru od fl 6 za popravak kvartira potrošenih pošalje i takaiše ona dva gori spomenuta službena pisma ako iste već ni razkinuo, ter u blagodarnu očinsku milost i dobrotu Vaše Presvitlosti navruće priporučamse, dumbokom poniznošćom krasnu desnu ruku ljubeći.

U Senju dne 3^a Kolovoza 1849.

Presvitlosti Vaše
naipokornii sluga
Antun Celligoy
župnik

manje poznate riječi:

akoprem = premda, čak i kad, čak i ako; *ar* = jer; *beliti* = krečiti, bijeliti; *bervna* = brvna; *elementi* = nevrjeme, prirodne nepogode; *goriti* = gorjeti, ložiti; *graničar* = vojnik u Vojnoj krajini; *izviše* = štoviše, k tome; *koigodir* = koji god, svaki; *kompanija* = četa (vojna postrojba); *krivina* = krivica; *kvartir* = (župna) kuća, stan; *lajtnant* = potporučnik; *namira* = nadoknada, namirenje duga; *nebitje* = odsutnost, nenazočnost; *očerniti* = ocrniti; *očivestno* = očevidno, očigledno, jasno; *opir* = opiranje; *otiti* = otići; *overšiti* = izvršiti; *patron* = zaštitnik, vlasnik (župne kuće); *plovanski* = župni; *poverencia* = vjera, povjerenje; *puntariti* = podjarivati, huškati; *rabota* = posao, rad; *regimenta* = puk (vojna postrojba sastavljena od četiri bataljuna); *stališ* = stalež, stanje; *stoprom* = upravo, istom; *strošak* = trošak; *suprotivnik* = neprijatelj, protivnik; *špais* = ostava, smočnica; *takajše* = također, isto tako, jednako tako; *tanačaj* = vijeće; *vin-dar* = ipak; *zabasal* = poludio, skrenuo.

Napomena: pisac pisma je nedosljedan u pisanju slova *ě* (jat): negdje iznad »e« stavlja crticu (*ě*), a negdje ne stavlja. Svakako, sve riječi u kojima postoji »jat« valja čitati kao »ije« ili »je« (npr. »beliti« č. bijeliti).

Izvori i literatura:

a) *Neobjavljeni izvori*

- I. Biskupijski arhiv Senj (BAS)
 1. Spisi
 2. Knjiga podataka župa (R. 31)
 3. Album svećenika (R. 22), sv. I. i II.

- II. Arhiv župe Plaški
 1. »Knjiga nedjeljnih oglasa župe Cerovnik i Plaški (od 1. V. 1933. do 7. VIII. 1938)«. Vodio vlč. Dragutin Fifka, župnik.
 2. Spisi.
 3. Kartoteka (uredio R. Jolić 2004.)

- III. Državni arhiv u Karlovcu
 1. Matica umrlih župe Plaški (1816.–1910.)
 2. Nacrt crkve Sv. Antuna u Plaškom (oko 1835. g.)

b) *Objavljeni izvori*

- BOGOVIĆ Mile (prir.), *Senjsko–modruška ili Krbavska biskupija. Izvješća biskupâ Svetoj Stolici (1602–1919)*, Zagreb, 2003.
- T. SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. II, Zagreb, 1904.

c) *Literatura*

- A. L., Alojzije Kunce, *ZOV** 17/1999., str. 40–42.
- BARBARIĆ Josip, Građa za povijest Krbavske biskupije u Arhivu Hrvatske, u: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Rijeka–Zagreb, 1988, str. 247–270.
- BOGOVIĆ Mile, Pomicanje sjedišta Krbavske biskupije od Mateja Marute do Šimuna Kožičića Benje (Pregled povijesti Krbavske ili Modruške biskupije), u: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Rijeka–Zagreb, 1988, str. 41–82.

- BOGOVIĆ Mile, Povijest biskupija Senjske i Modruške ili Krbavske, u: *Senjsko-modruška ili Krbavska biskupija. Izvješća biskupa Svetoj Stolici (1602–1919)*, Zagreb, 2003, str. 21–112.
- BOGOVIĆ Mile, Povijest visokoškolske izobrazbe u biskupijama Senjskoj i Modruškoj ili Krbavskoj do 1940. godine, Senj, 1999.
- BURIĆ Josip, Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću, Gospić–Senj, 2002.
- CEROVNIČKI M[ate] P[avlič], Hrvati u Plaškom 1941. godine, *ZOV* 10/1997., str. 29–31.
- CEROVNIČKI M[ate] P[avlič], Od šutnje do velike obnove katoličke župe, *ZOV*, 11/1997, str. 32–35.
- CEROVNIČKI M[ate] P[avlič], Povijesna baština za budućnost. Plašćanski Hrvati katolici — godine 1940., *ZOV*, 8/1996, str. 18–21.
- FRAS, F. J., Cjelovita topografija Karlovačke vojne krajine, Gospić, 1988. (prijevod).
- GALIĆ Zdenko, Sveti Mikula na Gvozdu, *Glasnik srca Isusova i Marijina*, Zagreb, god. 95/ rujna 2004., str. 287.
- IVANKOVIĆ Marinko, Pavlini u Krbavskoj biskupiji, u: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Rijeka–Zagreb, 1988, str. 95–102.
- KOVAČIĆ Slavko, Splitska metropolija u dvanaestom stoljeću, u: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Rijeka–Zagreb, 1988., str. 11–39.
- KRUHEK Milan, Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća, Zagreb, 1995.
- KRUHEK Milan, Plaški — stara hrvatska župa, naselje i utvrda obrane hrvatskog kraljevstva, *ZOV* 7/1996, str. 22–29.
- KRUHEK Milan, Sraz Kršćanstva i Islama na Krbavskom polju 9. rujna 1493. godine, *RTČ***, Rijeka, 2/1993, str. 241–268.
- KRUHEK Milan, Utvrde Senjske kapetanije u XVI. stoljeću, *Senjski zbornik* XVII/1990., str. 93–112.
- LOPAŠIĆ Radoslav, Urbar modruški od god. 1468., Zagreb, 1894. (pretisak Ogulin, 1997).
- LOPAŠIĆ Radoslav, Urbaria lingua croatica conscripta — Hrvatski urbari, sv. I, Zagreb, 1894.
- MIJATOVIĆ Anđelko, Rakovički ustanak godine 1871., u: *Rakovica – srce od Hrvata. Povijest općine Rakovica*, Zagreb, 2003, str. 118–132.
- Opća enciklopedija JLZ, sv. 5 (L–Nigh), Zagreb, 1979.
- PENAVA Šimun, Davor — humani centar svijeta. Progon Hrvata i Muslimana s banjalučkog područja 1995. (knjiga 1 i 2), Slavonski Brod, 2003.

- RADEKA Milan, *Gornja Krajina ili Karlovačko vladičanstvo*, Zagreb, 1975.
- RUNJE Petar, O samostanu sv. Nikole na Gvozdu, *ZOV* 17/1999, str. 42–45.
- VEZMAR Gojko, Iz prošlosti kraja, u: *Plaščanska dolina i okolica u NOR-u 1941.–1945.*, Karlovac, 1976, str. 11–40.
- SLADOVIĆ Manoilo, *Povjesti biskupijah Senjske i Modruške ili Krbavske*, Trst, 1856. (pretisak Gospić, 2003.).
- ŠIŠIĆ Ferdo, *Povijest Hrvata*, Zagreb, 1975.
- TIRONI Ivan, Gradina u Ličkoj Jesenici, *ZOV* 28/2003., str. 33–34.

4. *Šematizmi*

- Šematizmi Senjsko–modruške ili Krbavske biskupije iz 1828., 1837., 1841., 1845., 1851., 1863., 1867., 1874., 1875., 1877., 1878., 1879., 1880., 1894., 1895., 1896., 1898., 1900., 1902., 1903., 1905., 1906., 1907., 1908., 1909., 1910., 1912., 1913., 1914., 1915., 1916, 1925., 1959. godine.
- Šematizam Riječko–senjske nadbiskupije, Rijeka, 1997.

5. *Župna izvješća u ZOV-u*

- ANTUNOVIĆ Slavko, Vijesti župe Sv. Ane Plaški i Sv. Ivana Nepomuka Saborsko, *ZOV* 30/2004., str. 28–29.
- GORIČANEC Tonči, Iz župe sv. Ane u Plaškom, *ZOV* 8/1996., str. 36–37.
- JOLIĆ Robert, Vijesti župa Sv. Ane u Plaškom i Sv. Ivana Nepomuka u Saborskom, *ZOV* 29/2003., str. 31–33.
- SKENDER Zdenko, Vijesti iz župa Sv. Ane u Plaškom i Sv. Ivana Nepomuka u Saborskom, *ZOV*, 21/2001., str. 26.
- SKENDER Zdenko, Vijesti župa Sv. Ane u Plaškom i Sv. Ivana Nepomuka u Saborskom, *ZOV* 24/2002., str. 27.

* ZOV = Zajednica ogulinskih vjernika (list ogulinskoga dekanata), izlazi triput godišnje, počev od 1994. godine

** RTC = Riječki teološki časopis (izdaje Teološki fakultet u Rijeci)

Summary

Very fertile and beautifully located Plaški valley containing two rivers with water of exceptional quality went through interesting historical changes. Especially fateful was the advance of Turkish troops and their invasion on the neighbouring area starting from the 15th century. Croatian people also move from Plaški valley to the areas far from Turkish advances and battle fields.

After the central part of the area was devastated, unbending town of Modruš and Croatian army suffered a heavy defeat at Krbavsko polje (1493) and Plaški was left practically desolate. The situation remained unchanged during the next hundred years or more. Later on, Austrian army officers colonised Plaški valley, as well as its wider area, with Vlachs, who subsequently became Serbs. Due to a great number of Vlachs Plaški became the seat of the orthodox diocese, that is, eparchy of Gornji Karlovac.

The number of Catholics was very small: it did not exceed 150 000. Nevertheless, in 1769 saw the erection of a Catholic chapel and in 1807 a parish was founded. It is worth while assuming that the first Catholic church followed by the establishment of a parish in 1769. It was dedicated to St. Anthony. It soon became too small so a new church of St. Ann was erected in 1836 which has been preserved to the present day.

More than 80 years priests from the neighbouring parishes were responsible for the Plaški parish which means that it existed without a resident priest, that is, only formally.

The Catholic population almost disappeared after the Second World War and the church of St. Ann was left unusable until 1977 when the first post-war mass held in it. Subsequently, the holy mass was celebrated in Plaški only once a year — on St. Ann's day. After a military action Oluja (Storm) in 1995, almost the whole Orthodox population moved away from Plaški which was then settled by Catholic people, mostly from the area of Banja Luka (Bosnia). In such a way the parish of Plaški was restored and it now holds about 1000 Catholics.

The parish of Plaški was first recorded in documents in 1163 as one of the six parishes which were bestowed upon Peter, the archbishop of Split by King Stephen III. The name appears again in 1185 in the context of the foundation of the Krbava see which separated from the see of Split. In the next several centuries there was no mention of the parish of Plaški, even though it probably existed during that long period.

Once again it was mentioned in the 1486 Terrier of Modruš. The document stated it was dedicated to St. Stephen and the town had a church with the same name. Great part of the property in the valley belonged to the widely known monastery of St. Nicholas on Gvozd, in the vicinity of Modruš. The whole area

was owned by the princes of the Frankopan family whose fortified town was located north of modern Plaški. The whole property slowly fell into decay in the end of the 15th century which continued all the way through the 16th century. The first organised colonization into the area started in the beginning of the 17th century: in 1609, 33 Orthodox Vlach families moved to Plaški valley. A small number of Catholic families have during those times and up to the present day had problems with the Orthodox majority and especially the Orthodox hierarchy — as it is stated in authentic documents. It is to be hoped that the parish of Plaški will have a safe future and that Croatian Catholics will always be present there.

